

Turizam i održivi razvoj u obalnom području

Pavelić, Marko

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Maritime Studies, Rijeka / Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:187:925740>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-13**

Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet
University of Rijeka, Faculty of Maritime Studies

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Maritime Studies - FMSRI Repository](#)

uniri DIGITALNA
KNJIŽNICA

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U RIJECI

POMORSKI FAKULTET

MARKO PAVELIĆ

TURIZAM I ODRŽIVI RAZVOJ U OBALNOM PODRUČJU

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2023. godina.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

POMORSKI FAKULTET

TURIZAM I ODRŽIVI RAZVOJ U OBALNOM PODRUČJU

**TOURISM AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE
COASTAL AREA**

DIPLOMSKI RAD

Kolegij: Upravljanje obalnim područjem

Mentor/komentor: prof. dr. sc. Mirano Hess

Student/studentica: Marko Pavelić

Studijski smjer: Nautika i tehnologija pomorskog prometa

JMBAG: 112072299

Rijeka, svibanj 2023.

Student/studentica: Marko Pavelić

Studijski program: Nautika i tehnologija pomorskog prometa

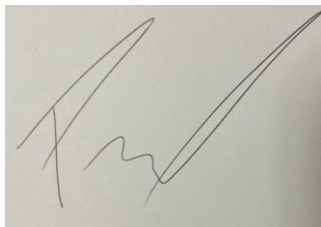
JMBAG: 112072299

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI DIPLOMSKOG RADA

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad s naslovom Turizam i održivi razvoj u obalnom području izradio/la samostalno pod mentorstvom prof. dr. sc. Mirano Hess.

U radu sam primijenio/la metodologiju izrade stručnog/znanstvenog rada i koristio/la literaturu koja je navedena na kraju diplomskog rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući naveo/la u diplomskom radu na uobičajen, standardan način citirao/la sam i povezo/la s fusnotama i korištenim bibliografskim jedinicama, te nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Rad je pisan u duhu hrvatskoga jezika.

Student

Student/studentica: Marko Pavelić

Studijski program: Nautika i tehnologija pomorskog prometa

JMBAG: 112072299

IZJAVA STUDENTA – AUTORA O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG DIPLOMSKOG RADA

Izjavljujem da kao student – autor diplomskog rada dozvoljavam Pomorskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Pomorskog fakulteta.

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa diplomskim radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Pomorskog fakulteta, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog ograničenja mog diplomskog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije CC BY Imenovanje, prema opisu dostupnom na <http://creativecommons.org/licenses/>

Student

SAŽETAK

Turizam je danas globalna industrija koja svake godine uključuje stotine milijuna ljudi u međunarodna i domaća putovanja. Turizam spada u najdinamičnije gospodarske grane i predstavlja važan generator prihoda, zapošljavanja i razvoja. Turizam pruža ne samo zabavu i zadovoljstvo putnicima, već ima i šire društvene, kulturne i ekonomske implikacije. Kao ključni faktor za mnoge zemlje, turizam privlači strane investicije i generira prihode od posjetitelja. Razvoj turizma stvara nova radna mjesta i potiče rast drugih sektora kao što su ugostiteljstvo, prijevoz, trgovina i kulturne industrije. Međutim, istovremeno turizam nosi i određene izazove. Prekomjerni turizam može imati negativne ekološke posljedice, uključujući onečišćenje okoliša, degradaciju prirodnih resursa i prekomjernu potrošnju vode i energije. Uzimajući u obzir ove izazove, održivi razvoj turizma postaje sve važniji. Održivi turizam promiče odgovorno putovanje, s naglaskom na zaštitu okoliša, očuvanje kulturne baštine i poboljšanje kvalitete života lokalnih zajednica. Implementacija održivih praksi može pomoći u očuvanju prirodnih i kulturnih bogatstava te potaknuti ekonomski razvoj na lokalnoj razini.

Ključne riječi: turizam, održivi razvoj, održivi turizam, globalna industrija, prihodi, zapošljavanje, ekonomski razvoj, putovanja, ekološke posljedice, zaštita okoliša, kulturna baština, lokalne zajednice.

SUMMARY

Tourism is a global industry today that involves hundreds of millions of people in international and domestic travel every year. Tourism is one of the most dynamic economic sectors and represents a significant generator of revenue, employment, and development. Tourism provides not only entertainment and pleasure to travelers but also has broader social, cultural, and economic implications. As a key factor for many countries, tourism attracts foreign investments and generates income from visitors. The development of tourism creates new jobs and stimulates growth in other sectors such as hospitality, transportation, trade, and cultural industries.

However, at the same time, tourism also presents certain challenges. Excessive tourism can have negative environmental consequences, including pollution, degradation of natural resources, and excessive consumption of water and energy. Considering these challenges, sustainable tourism development is becoming increasingly important. Sustainable tourism promotes responsible travel, with an emphasis on environmental protection, preservation of cultural heritage, and improvement of the quality of life for local communities. The implementation of sustainable practices can help preserve natural and cultural resources and stimulate economic development at the local level.

Keywords: tourism, sustainable development, sustainable tourism, global industry, revenue, employment, economic development, travel, environmental consequences, environmental protection, cultural heritage, local communities.

SADRŽAJ

1.	UVOD	1
2.	POJMOVNO ODREĐENJE TURIZMA	3
2.1.	Pojam turizma	3
2.2.	Turistička djelatnost	6
2.3.	Turistička destinacija	10
2.4.	Analiza turizma i utjecaj pandemije na turizam Republike Hrvatske	12
3.	POJMOVNO ODREĐENJE ODRŽIVOG RAZVOJA	18
3.1.	Pojam održivog razvoja	18
3.2.	Koncept održivog razvoja	20
3.3.	Učinci održivog razvoja turizma	22
3.4.	Održivi razvoja turizma u EU i RH	26
4.	MEĐUOVISNOST TURIZMA I ODRŽIVOG RAZVOJA U OBALNOM PODRUČJU	28
4.1.	Turizam u obalnom području	28
4.2.	Uloga i važnost turizma i održivog razvoja u obalnom području	31
4.3.	Učinci i posljedice turizma i održivog razvoja u obalnom području	34
4.4.	Analiza međuovisnosti turizma i održivog razvoja u obalnom području EU i RH	36
4.5.	Budućnost i perspektive	39
5.	ZAKLJUČAK	41
	LITERATURA	43
	POPIS SLIKA	46

1. UVOD

Turizam kao socioekonomski i kulturno-civilizacijski fenomen ostvaruje se u prostoru koji ima odgovarajuću privlačnu snagu temeljenu na određenim atributima turističke privlačnosti unutar prirodnih ili antropogenih resursa.

S obzirom na složenost društvenih znanosti, fenomenu turizma potreban je multidisciplinarni pristup, uzimajući u obzir niz unutarnjih i vanjskih čimbenika koji utječu na pojedinu fazu životnog ciklusa njegovih proizvoda i usluga.

Dakle, njegovom prisutnošću destinacija može profitirati kroz multiplikacijske učinke, infrastrukturu, zapošljavanje, lokalno stanovništvo, širenje razvojnih mogućnosti ili može doživjeti štetu zbog sezonalnosti inflacije, ekonomskih fluktuacija, demonstracijskog učinka, degradacije kulture i općeg uništavanja resursa.

Turizam u morskom i obalnom području složena je pojava. Turizam u obalnim područjima nosi sa sobom i pozitivne i negativne učinke na okoliš kao rezultat aktivnosti koje na takvim područjima provode predlagači i turisti.

Iako razvoj turizma rezultira modifikacijom obalnog okoliša, netaknuta priroda okoliša privlači posjetitelje. S druge strane, kako bi se morski i obalni turizam razvijao i nastavio privlačiti turiste, postoji potreba za integriranim pristupom koji se može prevesti u održivi razvoj obalnog turizma. Stoga je cilj ovog rada postulirati i razviti okvir i smjernice kojima bi se donositelji odluka trebali pridržavati za obalna područja.

Predlažu se okviri za održivi razvoj obalnog turizma i upravljanje obalnim područjem (CZM) uzimajući u obzir višestruku prirodu obalnog okoliša. Iako Republika Hrvatska predstavlja uspješnu turističku destinaciju, alternativni turizam je privlačan jer raznolikost staništa i oblika života čini obalno područje Hrvatske jedinstvenim. Kako bi ekološko bogatstvo i dalje pružalo puteve za alternativni turizam, tvrdi se da bi takvi okviri trebali biti prilagodljivi i implementirani za održivu politiku obalnog turizma.

Globalno gledano, obalna su područja gusto naseljena, što čini okoliš (i središnji i periferni) sve ranjivijim. Ranjivost takvih sredina rezultat je mnogih izvora aktivnosti od kojih je turizam ključni igrač. Kako bi ova područja i dalje bila korisna i podržavala tako brojne aktivnosti, potrebno je poticati i promovirati održivi turizam i njegove derivate.

Održivi razvoj obalnog turizma i doista brojne mjere koje će težiti integraciji i upravljanju obalnim područjima mogu pomoći u rješavanju neizbježnog sukoba društvenih zahtjeva. Održivi razvoj, a posebice održivi razvoj turizma, ako se pravilno provodi, može pomoći u stvaranju dugoročnih prilika za napredak obalnog turizma uz provođenje učinkovite politike zaštite okoliša. Doista, kako bi turizam i život i dalje cvjetali u obalnim područjima, potrebno je kontinuirano pružanje kvalitetnih obalnih ekosustava, posebno obalnih voda.

2. POJMOVNO ODREĐENJE TURIZMA

2.1. Pojam turizma

Turizam je danas globalna industrija koja svake godine uključuje stotine milijuna ljudi u međunarodna i domaća putovanja. Svjetska turistička organizacija procjenjuje (WTO, 2022) da je 2022. godine bilo 1088 milijuna međunarodnih putnika (što iznosi otprilike 10 posto svjetske populacije).¹

Iako neke od ovih aktivnosti mogu uključivati iste putnike koji su uključeni u više od jednog putovanja godišnje i stoga je točna razmjera turizma kao industrije u određenoj dvojbi, deseci milijuna ljudi širom svijeta rade izravno u industriji i mnogo više njih zaposleno je neizravno. Stotine milijuna ljudi na udaru su turističke aktivnosti jer žive u područjima koja se nazivaju destinacijama.

Milijuni dolara troše se svake godine na oglašavanje i promicanje odmora i turističkih proizvoda. Tijekom većeg dijela zabilježene povijesti putovanja su bila teška, neudobna, skupa i često opasna.

Ipak, putovanja su poduzeta i to implicira neke snažne motivirajuće čimbenike. Međutim, tek u posljednjih 150 godina, kako su putovanja postala pristupačnija i manje teška, neki od onih koji su putovali bili su spremni otvoreno priznati da je zadovoljstvo jedna od motivacija za njihova putovanja.

Sve do 1960-ih godina, turizam je bio aktivnost u kojoj je relativno mali broj redovito sudjelovao, a primarno je bio ograničen na Europu, Sjevernu Ameriku i mali broj lokacija u drugim dijelovima svijeta. Međunarodna putovanja, prije 1960-ih, još uvijek su uglavnom bila rezervat bogate manjine koja je imala vremena i novca da si priušti duga putovanja morem ili zrakom.²

Velike promjene u drugoj polovici dvadesetog stoljeća dovele su do brzog i masovnog rasta fenomena poznatog kao moderni turizam. Na primjer, ove su promjene pridonijele tome da regija Pacifika/istočna Azija postane najbrže rastuće područje za međunarodni turizam u posljednjoj četvrtini dvadesetog stoljeća.

¹ Prema izvještaju WTO-a za 2021. godinu

² Butler, R. W. (1994) Seasonality in tourism; issues and problems. U: A. V. Seaton (ur.), Tourism - the State of the Art, Chichester: John Wiley and Sons, str. 23

Turizam obuhvaća: privremeno kretanje ljudi prema odredištima izvan njihovih uobičajenih mjesta rada i stanovanja, aktivnosti koje se poduzimaju tijekom boravka u tim odredištima i pogodnosti stvorene zadovoljiti njihove potrebe.³

Definicija iz WTO-a iz 1991. – stvorena je prvenstveno kako bi pomogla onima čija je odgovornost bila prikupljanje statistike u turizmu. Ova definicija glasi kako slijedi: Aktivnosti osobe koja putuje izvan svog uobičajenog okruženja kraće od određenog vremenskog razdoblja čija glavna svrha putovanja nije obavljanje aktivnosti koja se plaća na posjećenom mjestu.⁴

Niti ove dvije definicije upućuje na utjecaje turizma. Utjecaji su ključni za svaku raspravu o planiranju i upravljanju turizmom.

Turizam je proučavanje čovjeka daleko od njegovog uobičajenog staništa, industrije koja odgovara na njegove potrebe i utjecaje koje i on i industrija imaju na socio-kulturne, gospodarsko i fizičko okruženje. Većina definicija pojma turista temelji se na pojmu turizma. Obično se takve definicije pozivaju na potrebu da turist provede barem jednu noć na destinaciji u koju je putovao. Turisti se u takvim definicijama mogu razlikovati od izletnika, budući da je izletnik netko tko posjećuje i odlazi bez noći u destinaciji.⁵

Autor je na primjer, upotrijebio je koncept 'posjetitelja' kako bi spojio elemente turista i izletnika. Kada govorimo o utjecajima turizma, klasifikacija koja uključuje izraze kao što su izletnik ili turist nije od posebne pomoći. Na primjer, u odnosu na okolišne utjecaje stopala šetača na prirodni ili poluprirodni krajolik, malo je važno je li uključena osoba klasificirana kao turist ili izletnik; stopala će imati isti učinak! Budući da se postupci dnevnih posjetitelja (izletnika) i onih koji dugo ostaju gotovo ne razlikuju, nedavno je postalo prihvatljivije stajalište da definicija turizma ne treba upućivati na noćenje.⁶

Prijeđena udaljenost često se smatra važnom u definicijama i turizma i turista. Međutim, ne postoji općeprihvaćena međunarodna udaljenost koja se koristi u vezi s definicijama turizma. Kao i kod potrebe da barem neke definicije uključuju upućivanje na noćenje, postoji dosta rasprava i nerazriješene zbrke oko prijeđene udaljenosti i definicija turizma.

³ Čavlek, N. (2011) Turizam – ekonomske osnove i organizacijski sustav, Školska knjiga, Zagreb, str. 40

⁴ Butler, R. W. (1994) Seasonality in tourism; issues and problems. U: A. V. Seaton (ur.), Tourism - the State of the Art, Chichester: John Wiley and Sons, str. 29

⁵ Čavlek, N. (2011) Turizam – ekonomske osnove i organizacijski sustav, Školska knjiga, Zagreb, str. 40

⁶ Freyer, W. (1998) Tourismus in die Fremdenverkehrsökonomie, 6. Auflage, R. Oldenbourg Verlag: München, Wien, str. 18

Jedan od stalnih problema uzrokovan nedostatkom jasne definicije turizma je taj što su studije turizma često različite u filozofskom pristupu, metodološkoj orijentaciji ili namjeri istraživanja.

Ipak, ako ne postoji potpuna suglasnost oko definicije turizma, još uvijek je važno razumjeti ključne aspekte procesa turizma i stvarnost turista.

Autor navodi da su središnje komponente bilo koje definicije turista ili turizma sljedeće: kretanje, nestalni boravak, aktivnosti i iskustva tijekom putovanja i boravka, potrebni resursi i objekti te utjecaji koji proizlaze iz putovati i boraviti. Turizam je višedimenzionalan i može se podijeliti na više načina.⁷

Prema autoru postoje dvije glavne varijable. To su odnos ishodište – odredište i motivacija za putovanje. Moguće je stvoriti sljedeće kategorije korištenjem autorovog odnosa podrijetlo-odredište, a to su:⁸

1. međunarodni turizam,
2. unutarnji turizam,
3. domaći turizam,
4. nacionalni turizam.

Međunarodni turizam uključuje inozemne posjetitelje odredišta, dok se domaći turizam odnosi na državljane jedne zemlje koji posjećuju tu istu zemlju.

Unutarnji turizam može se odnositi na regiju unutar zemlje, dok nacionalni turizam razmatra sve oblike turizma unutar jedne određene nacije ili zemlje.

⁷ Butler, R. W. (1994) Seasonality in tourism; issues and problems. U: A. V. Seaton (ur.), Tourism - the State of the Art, Chichester: John Wiley and Sons, str. 23

⁸ Freyer, W. (1998) Tourismus in die Fremdenverkehrsökonomie, 6. Auflage, R. Oldenbourg Verlag: München, Wien, str. 19

2.2. Turistička djelatnost

Turističku djelatnost nije lako definirati. Složen je i ima mnogo dimenzija.

Kao što su autori tvrdili, industrija je toliko velika i raznolika da se neke turističke tvrtke ne vide kao dio iste industrije. Ovo pokazuje tri sektora: proizvodnu zonu, prijelaznu zonu i odredišnu zonu. Svaka od ovih zona ili sektora sadrži organizacije turističke industrije. U zoni generiranja su putnički agenti, turoperatori i marketinške agencije. Odavde djeluju i putnički mediji. Prijelazna zona sadrži prijevoznike poput zrakoplovnih i željezničkih kompanija. Destinacijska zona sadrži najveću raznolikost organizacija turističke industrije jer postoje različiti tipovi smještaja uključujući hotele, a tu su i restorani i drugi ponuđači hrane. Destinacijska zona također ima oblike pružatelja usluga ugostiteljstva i zabave, kao i atrakcije posjetitelja, pružatelja prijevoza, urede za turističke informacije i druge infrastrukturne organizacije koje podržavaju turizam.⁹

Treba napomenuti da su neke od takozvanih djelatnosti unutar turizma, poput Turističkih informativnih centara, zapravo organizacije javnog sektora. Međutim, jedna od ključnih razlika između privatnog sektora turističke industrije i javnog sektora je ta što privatni sektor izravno odgovara na tržišne snage.

Turistička se industrija često okrivljuje za nanošenje štete destinacijama i za pokazivanje male spremnosti da se uključi u planiranje dugoročne održivosti turističkog razvoja.

Međutim, složenost turističke industrije otežava upiranje prstom krivnje izravno u uzroke problema. Unatoč tome, turistička industrija je optužena za:¹⁰

- Uglavnom zabrinutost za kratkoročni profit, a ne za dugoročnu održivost.
- Iskorištavanje okoliša i lokalnog stanovništva umjesto njihovog očuvanja.
- Biti relativno nestalan i pokazati malo predanosti određenim odredištima.
- Ne čine dovoljno na podizanju svijesti turista o pitanjima kao što je održivost.
- Prihvaćanje načela održivosti samo kada je vjerojatno da će postići dobar publicitet.

⁹ Dulčić, A., Petrić, L. (2001) Upravljanje razvojem turizma. Zagreb: Mate d.o.o., str. 38

¹⁰ Vrcić, A. (2020). Sustainable Tourism, Theory and Practice (example Croatia), Researchgate, research article, str. 12-36,

- Biti sve više u vlasništvu i pod kontrolom velikih transnacionalnih korporacija, koje imaju malo obzira prema pojedinačnim destinacijama.

Unatoč činjenici da postoji veliki broj i niz turističkih poduzeća, postoje mnoge veze između naizgled različitih sektora. Na primjer, putnički agenti i turoperatori često blisko surađuju, a neki agenti mogu biti u vlasništvu operatera. Pod tim okolnostima, agenti mogu snažno plasirati robne marke operatera s kojim su povezani. Operateri također mogu imati udjele u hotelima i prijevoznicima. Veze u industriji postaju sve češći. Čak i naizgled konkurentske organizacije mogu biti povezane.

U 1990-ima, na primjer, Qantas se povezao s British Airwaysom i drugim međunarodnim zračnim prijevoznicima kako bi ponudio globalnu uslugu. U pokušaju pridobijanja lojalnosti kupaca uspostavili su 'Frequent Flyer' (program 'zračnih milja') koji omogućuje 'besplatno' putovanje kao nagradu za skupljanje dovoljnog broja bodova. Glavni način na koji članovi turističke industrije upravljaju svojim operacijama je ono što je poznato kao marketinški miks.¹¹

Turistička industrija može koristiti marketinški miks za upravljanje potrošačem, u ovom slučaju posjetiteljem ili turistom. Privatni sektor osigurava najveći dio većine turističkih proizvoda u turističkim destinacijama. To je osobito slučaj s posjetiteljima koji borave u komercijalnom smještaju.

Međutim, čak i oni koji borave kod prijatelja i rodbine vjerojatno će nešto kupiti na odredištu. Na broj i vrstu posjetitelja u destinaciji stoga snažno utječu odluke koje donose komercijalni turistički operateri u pogledu proizvoda koje ondje nude. Međutim, to je samo djelomično slučaj jer je glavni dio turističkog proizvoda turističko iskustvo i javni sektor tu ima ulogu. To se iskustvo stječe u širem kontekstu destinacijskog okruženja. Dokazi upućuju na to da je nekoliko turističkih operatera u destinaciji posvetilo mnogo pažnje širem okruženju u kojem se turizam odvija.

Male tvrtke posebno očekuju da se posjetiteljima omogući slobodan pristup okolišu oko njih, ali takvi operateri nisu prihvatili nikakvu odgovornost, na primjer, za povećane prometne gužve, zagađenje i smeće koje turisti mogu prouzročiti.

¹¹ Vrcić, A. (2020). Sustainable Tourism, Theory and Practice (example Croatia), Researchgate, research article, str. 12-36,

Međutim, ako kvaliteta okoliša padne, kupci mogu otići negdje drugdje. Češće je javni sektor taj koji pokušava poboljšati kvalitetu okoliša, čijem su narušavanju pridonijeli turisti koji kupuju od privatnog sektora.

Turistička potrošnja obuhvaća sve izdatke turista plaćene iz vlastitog džepa za dobra i usluge potrošene tijekom boravka, kao i za dobra i usluge proizvedene u različitim sektorima koji izravno podupiru povećanje turističke potrošnje.¹²

Turistička potrošnja općenito je prihvaćena kao sredstvo kojim se turist zadovoljava pojedinac želi, u ovom slučaju kroz kupnju turističkih proizvoda. Primjeri turističke potrošnje mogu uključivati noćenje u hotelu, posjet spomenicima, korištenje usluga vodiča ili prijevoza te sudjelovanje u kulturnim ili sportskim događajima. Subjekt koji se uključuje u bilo koji od ovih oblika potrošnje je pojedinac, turist.¹³

Drugim riječima, potrošač koji se bavi turizmom signalizira svoju razinu potražnje za turističkim proizvodima, koji imaju oblik ili osnovnih proizvoda, npr. usluga i objekata, ili složenijih isporuka, kao što su događaji, mjesta ili turističke rute. U smislu potonjeg, ovaj će se rad usredotočiti na događaje, posebice na mega-događaje.

Općenito govoreći, događaj je prigoda planirana i organizirana kako bi se postigla određena svrha. Njegova svrha određuje vrstu događaja i njegove sudionike, kao i mjesto, vrijeme i resurse potrebne za njegovo održavanje.

Prethodne koncepcije proizvoda destinacije označene su trima skupinama čimbenika:¹⁴

1. onima koji se odnose na samog turističkog potrošača,
2. onima koji se odnose na destinaciju i
3. onima koje stvara okolina.

Prva skupina uključuje socio-demografski profil, osobnost, interese, motivaciju turista, vrijednosti koje ispovijeda te prethodna iskustva. Drugu skupinu oblikuje prije svega

¹² Wang, N., Quan, S. (2004) Towards a structural model of the tourist experience: an illustration from food experiences in tourism. *Tourism*, str. 28

¹³ Getz, D. (2008) Event tourism: Definition, evolution, and research, *Tourism Management*, 29(3), str. 403–428,

¹⁴ Vrcić, A. (2020). Sustainable Tourism, Theory and Practice (example Croatia), Researchgate, research article, str. 12-36,

marketinška komunikacija destinacije, koja bi trebala biti ujednačena i dosljedna kako bi kupcu omogućila da ispravno procijeni ponudu i specificira održiva očekivanja.

Jer ako sadržaj koji destinacija komunicira ne odražava njezine stvarne mogućnosti, stvara se komunikacijski jaz koji će značiti ne može utjecati na nezadovoljstvo boravkom, stvoriti razočaranje ili čak frustraciju i isključiti odredište iz budućih ciklusa odlučivanja.

Skupina vanjskih čimbenika, pak, uključuje imidž odredišta putovanja, mišljenja ljudi kojima turist pristupa na privatnom ili javnom forumu, modu i oponašanje, medijska izvješća koja stvaraju emocije i stavove.

Koncept turističke potrošnje neprestano se razvijao tijekom proteklih desetljeća dodavanjem niza atributa. Odabir destinacije izvorno je krenuo od niza racionalnih kriterija i dodanih emocionalnih elemenata (imidž i percepcija, brend i povjerenje).

Turističko potrošačko ponašanje je kroz proces donošenja odluka u turizmu očituje se po uzoru na strukturu klasičnog procesa odlučivanja, i to: nastanak i asimilacija potrebe za putovanjem, porast stupanj uključenosti u rješavanje potrebe, traženje i prepoznavanje postojećih opcija, procjena alternativa za zadovoljenje asimilirane potrebe, odluka o kupnji usluga ili turističkih paketa, njihova kupnja i ponašanje nakon stjecanja.¹⁵

Turističko potrošačko ponašanje uključuje niz ključnih koncepata koji su usko povezani s procesom donošenja odluka o kupnji turističke usluge ili posjetu određenoj destinaciji. To uključuje: donošenje odluka, motivacijske čimbenike, intrinzične karakteristike kao što su percepcije, očekivanja i stavovi, ali i povjerenje i osjećaj lojalnosti prema određenoj destinaciji, aktivnosti, gospodarskoj jedinici ili usluzi.

Klasični model odlučivanja zagovara uzročno-posljedični odnos, od sastavljanja stavova, do očitovanja namjere, do provedbe određenog ponašanja u turističkoj potrošnji. Stoga se proces donošenja odluka smatra procesom koji obilježavaju racionalni i svjesni elementi. Glavna zamjerka ovom modelu, točnije njegovoj prilagođenosti turističkom području, je da su odluke koje turisti donose mnogo složenije od klasičnog modela, s obzirom na mnoštvo mikro odluka koje turist mora donijeti (odnosno izbor destinacije, smještajne jedinice, način organizacije

¹⁵ Vrcić, A. (2020). Sustainable Tourism, Theory and Practice (example Croatia), Researchgate, research article, str. 12-36,

prehrane, zabave i dr.) te se odluke donose prije i tijekom odmora, pri čemu na potonje snažno utječu različiti situacijski čimbenici.

2.3. Turistička destinacija

Lokacija (destinacija) turističke aktivnosti glavna je komponenta turizma. Jedna od najutjecajnijih definicija turističke destinacije je ona koju je dao autor, koja kaže da je turistička destinacija određena geografska regija unutar koje posjetitelj uživa u raznim vrste doživljaja putovanja.¹⁶

Prije svega, razvoj turističke destinacije je funkcija prirodnih i kulturnih resursa kojima je destinacija obdarena, njezine povijesti i nasljeđa, kao i političkog i pravnog sustava zemlje, koji bi mogli pozitivno ili negativno utjecati na razvoj destinacije uključujući infrastruktura. Turizam i gospodarski razvoj imaju reciprocitet u svom odnosu, pri čemu jedno na drugo općenito povoljno utječe. To ne znači da su sve posljedice turizma na gospodarstvo pozitivne.

Suvremeni turizam razvio se uglavnom kao rezultat urbanizacije u zapadnoj Europi. Prije toga, društvene podjele, odgovornosti i privrženosti doveli su do toga da se velika većina ljudi u zapadnoj Europi rađa u malim zajednicama te živi i umire u tim istim usko fokusiranim relativno malim zajednicama.

Turizam se odvija u okruženju koje čine ljudska i prirodna obilježja. Ljudski okoliš sastoji se od ekonomskih, društvenih i kulturnih čimbenika i procesa. Prirodni okoliš čine biljke i životinje u svom staništu. Moguće je napraviti razliku između ljudskog okoliša i prirodnog okoliša, a to je osobito korisno kada se govori o utjecajima turizma. Međutim, važno je napomenuti da su, u stvarnom okruženju, ljudski okoliš i prirodni okoliš isprepleteni te da je ljudska aktivnost pod utjecajem prirodnog okoliša i ima učinak na njega.¹⁷

Turizam, kao značajan oblik ljudske aktivnosti, može imati velike utjecaje na turističku destinaciju. Ti su utjecaji vrlo vidljivi u destinacijskoj regiji, gdje turisti stupaju u interakciju s lokalnim okolišem, gospodarstvom, kulturom i društvom.

¹⁶ Getz, D. (2008) Event tourism: Definition, evolution, and research, *Tourism Management*, 29(3), str. 403–428,

¹⁷ Vrcić, A. (2020). Sustainable Tourism, Theory and Practice (example Croatia), Researchgate, research article, str. 12-36,

Stoga je konvencionalno razmatrati utjecaje turizma pod naslovima društveno-kulturnih, gospodarskih i okolišnih utjecaja. Ova se konvencija prati u tri poglavlja koja slijede nakon ovog uvoda u utjecaje turizma. Zapravo, pitanja turizma su općenito višestruka, često imaju kombinaciju ekonomskih, društvenih i ekoloških dimenzija.

Stoga, kada se redom razmatra svaku od vrsta utjecaja, treba imati na umu da su učinci višestrani, često problematični i da ih nije tako lako podijeliti kako se često prikazuje. Drugim riječima, učinci turizma ne mogu se lako kategorizirati kao isključivo društveni, ekološki ili ekonomski, već imaju nekoliko međusobno povezanih dimenzija. Također treba napomenuti da je veći dio turističkog planiranja i upravljanja povezan s utjecajima turizma na destinacije i odmarališta.

Utjecaji turizma na destinaciju mogu biti pozitivni i korisni, ali i negativni ili štetni. Hoće li se utjecaji percipirati kao pozitivni ili negativni ovisi o vrijednosnoj poziciji i prosudbi promatrača utjecaja. Ovo se može ilustrirati korištenjem primjera.

U ovom slučaju razmatraju se samo ekonomski učinci, a primjer se odnosi na izgradnju hotela u području s trenutno malom turističkom aktivnošću. Moguće je da jedan promatrač izrazi mišljenje da će izgradnja hotela stvoriti više radnih mjesta, kako u izgradnji tako i u vođenju hotela, a promatrač bi to smatrao pozitivnim učinkom.

Suprotno tome, drugi promatrač može tvrditi, iako će radna mjesta biti stvorena, ona će biti samo s nepunim radnim vremenom, polukvalificirana, slabo plaćena i bez strukture karijere, kao i da će ljude odvesti od tradicionalnih oblika zapošljavanja. Ovaj bi promatrač smatrao da izgradnja hotela ima negativan utjecaj na lokalno gospodarstvo.

Drugi primjer, u ovom slučaju koji se odnosi na učinke na okoliš, može pomoći u razumijevanju važnosti stavova i vrijednosnih pozicija u vezi s utjecajima turizma. Jedan promatrač može predložiti da se stvaranje pješačke staze kroz nacionalni park za potrebe turista može promatrati kao način usmjeravanja turista i stoga ograničavanja štete – pozitivan učinak. Drugi bi promatrač mogao tvrditi da će ova ruta pješačke staze promicati povećanje broja turista, a time i vjerojatnost veće štete za okoliš – negativan učinak.¹⁸

¹⁸ Geić, S. (2011) Menadžement selektivnih oblika turizma, Sveučilište u Splitu, Stručni studij Split, Split, str. 38

Stoga svaka rasprava o utjecajima turizma treba uzeti u obzir vrijednosne pozicije promatrača i komentatora i trebala bi biti postavljena unutar razmatranja šireg konteksta turizma.

Klima za turističku destinaciju je značajan čimbenik jer kontrolira važne resurse za turizam, kao što su sunčani sati ili količina snježnog pokrivača koji se pojavljuju u određeno doba godine. Mogućnost turista da posjete određeno mjesto u određeno doba godine, na primjer, tijekom školskih praznika ili godišnjih praznika, također ga čini sezonskom aktivnošću.

Turizam ima utjecaja i na same turiste. Ti se učinci mogu uočiti u njihovom ponašanju u određenim mjestima. Utjecaji također mogu postati očiti kada se turist vrati s posjeta.

2.4. Analiza turizma i utjecaj pandemije na turizam Republike Hrvatske

Turizam je ključni sektor hrvatskog gospodarstva i Hrvatska ima koristi od postupnog oporavka prihoda u EU potpomognutog relativno niskom razinom cijena. Kratkoročno do srednjoročno gledano, i dolasci i noćenja će nastaviti snažno rasti poduprto daljnjim prodorom u nesusjedne zemlje i brzim povećanjem životnog standarda u srednjoj i istočnoj Europi.

trenutačno profitira činjenicom da je ponovno otkrivena kao turistička destinacija, ali treba se pozabaviti dugoročnim problemima jer su sve turističke destinacije u opasnosti od stagnacije, pa čak i pada potražnje. Hrvatska je trenutačno daleko od točke zasićenja, no rizici se ne smiju podcijeniti.

Turizam je jedna od najvažnijih gospodarskih grana u Hrvatskoj, koja predstavlja oko 20 posto hrvatskog BDP-a i ključni je izvor izvoznih prihoda za Hrvatsku. Povijest turizma u Hrvatskoj seže u sredinu 19. stoljeća, ali masovni turizam doživljava ekspanziju 1960-ih i 1970-ih. Broj dolazaka naglo je pao tijekom ratova početkom 90-ih, ali se turistička industrija u međuvremenu oporavila i sada je u procvatu.¹⁹

Od 2000. godine broj turističkih noćenja kontinuirano raste (pad je zabilježen tek 2008. godine zbog svjetske financijske krize). Za analizu je uzeta relevantna 2019. godina jer je nakon toga nastupila pandemija uzrokovana virusom Covid 19.

¹⁹ Vrcić, A. (2020). Sustainable Tourism, Theory and Practice (example Croatia), Researchgate, research article, str. 12-36,

Rekordna turistička sezona s najboljim rezultatima u povijesti Hrvatske zabilježena je 2019. godine kada je Hrvatsku posjetilo 17.930.580 turista koji su ostvarili 86.200.261 noćenja. Iste godine hrvatski prihodi od turizma iznosili su 9,5 milijardi eura.

Od ukupnog broja dolazaka u 2019. godini strani turisti ostvarili su 89 posto dolazaka i 93 posto ukupnih noćenja. Prosječna dužina boravka bila je 4,8 dana, od čega strani turisti 5 dana, a domaći 3,2 dana. Jedna od značajki hrvatskog turizma je visoka sezonalnost, što je vidljivo kada se analiziraju dolasci i noćenja turista po mjesecima. U 2018. godini od srpnja do kolovoza ostvareno je 49 posto dolazaka i 60,5 posto noćenja.²⁰

U 2019. godini zabilježeno je više dolazaka i 2 noćenja turista u predsezoni i posezoni, tako da je u srpnju i kolovozu zabilježen manji udio posjetitelja u odnosu na prethodnu godinu – 46,6 posto od ukupnih dolazaka i 59 posto ukupnih noćenja. Kao što je navedeno, najveći broj turista su strani turisti.

Na prvom mjestu po broju dolazaka i noćenja bili su turisti iz Njemačke s 2,7 milijuna dolazaka (što je porast od 6,4 posto u odnosu na 2018.) i 19,9 milijuna noćenja (porast od 2,4 posto). Na drugom mjestu su austrijski turisti s 1,3 milijuna dolazaka (porast od 2,9 posto) i 7,0 milijuna noćenja (porast od 1,1 posto). Na trećem su mjestu slovenski turisti s 1,3 milijuna dolazaka (porast od 5,1 posto) i 7,2 milijuna noćenja (porast od 1,9 posto). Prema vrsti smještaja, u 2018. najviše turista boravilo je u privatnom smještaju, ukupno 41,2 posto, gdje je ostvareno 7,6 milijuna dolazaka (10,0 posto više u odnosu na 2017.) i 43,3 milijuna noćenja (6,2 posto više). Privatni smještaj slijedi smještaj u hotelima sa 6,7 milijuna dolazaka (porast od 6,7 posto) i 21,3 milijuna noćenja (porast od 3,7 posto), te smještaj u kampovima s 2,9 milijuna dolazaka (porast od 3,5 posto) i 19,2 milijuna noćenja (povećanje od 1,0 posto).

U 2019. godini turistima najomiljenija hrvatska županija bila je Istarska županija u kojoj je ostvareno 4,3 milijuna dolazaka (5,6 posto više u odnosu na 2017.) i 26,1 milijun noćenja (3,0 posto više). Slijedi Splitsko-dalmatinska županija s 3,4 milijuna dolazaka (porast od 10,0 posto) i 17,5 milijuna noćenja (porast od 5,7 posto). Treći po popularnosti bio je primorsko-goranski Kotar, s 2,9 milijuna dolazaka (porast od 4,3 posto) i 15,2 milijuna noćenja (porast od 2,6 posto). Kao što je već pokazano, hrvatski turizam raste iz godine u godinu o čemu govori i broj dolazaka

²⁰ Vrcić, A. (2020). Sustainable Tourism, Theory and Practice (example Croatia), Researchgate, research article, str. 12-36,

i noćenja turista. Tako izvoz i prihodi podjednako rastu. No, osim pozitivnih statističkih pokazatelja, turizam u Hrvatskoj suočava se i s brojnim problemima.²¹

Hrvatska je u proteklom desetljeću nadmašila prosjek ostalih zemalja EU u regiji sjevernog Sredozemlja (poput Cipra, Grčke, Italije, Malte i Španjolske). Ovakav učinak vidljiv je u povećanju prihoda od međunarodnog turizma, noćenja nerezidentnih turista i dolazaka iz inozemstva. Međutim, neke strukturne slabosti sprječavaju sektor da ostvari svoj puni potencijal. Visoka sezonalnost, ograničena ponuda usluga i niska prosječna potrošnja često su spominjane slabosti hrvatskog turističkog modela.²²

Hrvatski turizam usmjeren je na sektor "sunce i more". Geografski je koncentriran duž obale, što stvara troškove zagušenja i hrani regionalne neravnoteže. Štoviše, nigdje u EU turizam ne pokazuje tako snažan sezonski profil kao u Hrvatskoj.

Visoka sezonalnost dolazaka predstavlja izazov za lokalne tvrtke koje posluju u sektoru turizma i ograničava učinak prelijevanja na druge sektore. Visoka sezonalnost posebno je problematična za infrastrukture koje imaju visoke tekuće troškove neovisno o stopi iskorištenosti, poput velikih hotela.

U 2018. pojavili su se novi problemi koji su obilježili turističku sezonu. S jedne strane dolazi do prevelikog broja turista i stvaraju se turističke gužve, što posljedično rezultira povećanjem troškova života u turističkim središtima.

Drugi problem koji se pojavio je nedostatak radne snage u sektoru turizma. Iako je još od zime bilo jasno da će nedostajati radnika u svim ugostiteljsko-turističkim zanimanjima, problem je ostao neriješen. U "špici" turističke sezone bilo je oko 120.000 zaposlenih i oko 20.000 sezonskih radnika, no u sezoni je nedostajalo još 15.000 radnika. Početna kvota za uvoz radnika u turizmu bila je 4.660 radnika u srcu sezone, ali se popela na 7.660.

Ipak, koliko je poslodavcima dopušten uvoz iz inozemstva, čini se da to nije pomoglo u rješavanju ovog problema. Osim toga, veći broj privatnih smještajnih kapaciteta doveo je do pada cijena.²³

²¹ Podaci preuzeti sa Državnog zavoda za statistiku

²² Vrcić, A. (2020). Sustainable Tourism, Theory and Practice (example Croatia), Researchgate, research article, str. 12-36,

²³ Podaci preuzeti sa Državnog zavoda za statistiku

Ukupan broj kreveta u komercijalnim smještajnim kapacitetima povećao se za oko sedam posto, dok su hoteli povećali kapacitete za samo 2,5 posto. Tako je u odnosu na 600 tisuća kreveta u apartmanima, u hotelima registrirano tek oko 167 tisuća kreveta, što i dalje predstavlja nizak udio u turističkoj posteljini od samo 16 posto.

Zbog ovakvog rasta kapaciteta obiteljskog smještaja, popunjenost kapaciteta tijekom sezone 2021. bila je ispod očekivane. Jednostavno, porast broja gostiju nije bio dovoljan da se popuni toliki broj novih kreveta u privatnom smještaju, pa se krajem srpnja i početkom kolovoza smještaj nudio po paprenim cijenama, samo da ne zjape prazni.

Putovanja i turizam jedna su od najbrže rastućih industrija u svijetu, ali je u isto vrijeme sektor prilično sklon različitim rizicima od katastrofa. Svake godine slušamo o potresima, tsunamiju, tropskim olujama i poplavama koje razaraju turistička odredišta u svijetu. Klimatske promjene uvelike su povećale učestalost ekstremnih vremenskih prilika koje utječu na turističke destinacije i prijevoz.

Svijet je izložen raznim prijetnjama, a posljednje dvije godine je to pandemija uzrokovana Covid 19 virusom. Teroristički akti više nisu ograničeni na određene sporne regije, već svugdje na svijetu, uključujući mirna turistička odredišta.

Kako bi se održao zdrav rast putovanja i turizma, neophodno je učiniti destinacije sigurnijim i sigurnijim, bolje pripremljen za sve potencijalne rizike od katastrofe za posjetitelje i industriju.

Upravljanje krizom u turizmu podrazumijeva izradu mjera, planova i priručnika za promptno reagiranje na katastrofalne događaje na adekvatan način kako bi se smanjio negativan utjecaj na posjetitelje i turističku industriju. Dobro pripremljena destinacija i turistički biznis brzo planiraju i poduzimaju potrebne radnje za oporavak nakon katastrofe.²⁴

Turizam je iznimno važna gospodarska grana za Republiku Hrvatsku i važna sastavnica pojedinih gospodarskih i društvenih djelatnosti, kao što su promet i poslovanje turističkih agencija, trgovina, ugostiteljstvo, poljoprivreda, te brojne uslužne djelatnosti. Mnogi hrvatski građani su izravno, neizravno ili djelomično zaposleni u navedenim sektorima.

²⁴ Santana, G. (2004). Crisis management and tourism. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 15(4), str. 299-321.

O njemu ovise mnogi – od pojedinaca, preko raznih poslovnih subjekata i turističkih destinacija, do same države koja od turizma ostvaruje gotovo 20 posto godišnjih prihoda državnog proračuna. S obzirom na višerazinsku i višenamjensku važnost turizma, važno je istražiti kako je organiziran za hitne slučajeve koji mogu uzrokovati značajne poremećaje u poslovanju i stvaranju prihoda.

Što se tiče utjecaja pandemijskih kriza na gospodarstvo, kriza bi u slučaju najvjerojatnijih ishoda imala umjeren utjecaj na gospodarstvo, dok bi u najgorim uvjetima imala značajan utjecaj na gospodarstvo.

Procjene su se pokazale točnima, posebice za drugi val pandemije koji je započeo krajem rujna. Krajem siječnja 2020., kada se virus počeo širiti Europom, u Hrvatskoj je aktiviran Krizni stožer Ministarstva zdravstva. Već tada se shvatilo da sam zdravstveni sustav neće biti dovoljan za fi borba koronavirusa i posljedicama koje bi mogao izazvati.²⁵

Stoga su započeli međuresorni pregovori koji su sredinom veljače rezultirali aktiviranjem Stožera civilne zaštite RH kao jedinstvene platforme za suradnju i koordinaciju svih ostalih državnih i privatnih institucija, a svaki sektor se dodatno pripremao prema specifičnim rizicima i potencijalnim kriznim efektima ecta za svaki od sektora.

Dopunjene su teorijske pretpostavke i uvid u procese i djelovanje institucija, a tumačenja i stavovi dobiveni su od intervjuiranih stručnjaka koji su nam pomogli u izradi analize. Usredotočujući se na sektor turizma i fazu prevencije, upravljanje krizama počinje mnogo prije pojave pokazatelja krize, uz kontinuirano praćenje rizika, razvoj strategija i planova provedbe za izbjegavanje izbijanja krize ili ublažavanje utjecaja krize ako su izbijanja neizbježna.

Ranije je navedeno da u Hrvatskoj postoje strategije i dokumenti koji bilježe i prate rizike za turistički sektor, poput Strategije upravljanja rizicima Ministarstva turizma i sporta RH iz 2018., ali nema konkretnih akcijski planovi.

Dakle, hrvatski turistički sektor nije ušao u fazu priprema za krizu na razini na kojoj je mogao ili trebao imati. No, pozitivnih primjera ima, a tu svakako treba istaknuti Udrugu hrvatskih putničkih agencija koja ima detaljan defiran potrebni akcijski planovi, krizni timovi i

²⁵ Vrcić, A. (2022) Globalna ekonomija i multinacionalne kompanije u svjetlu pandemije Covid 19 bolesti, *Oeconomicus*, Zagreb, str. 12-34.,

kontakti za komunikaciju u kriznim situacijama i svakako mogu poslužiti kao primjer ostalim institucijama u sektoru.

3. POJMOVNO ODREĐENJE ODRŽIVOG RAZVOJA

3.1. Pojam održivog razvoja

Prva definicija održivog razvoja pojavila se u izvješću Ujedinjenih naroda iz 1987. pod nazivom Naša zajednička budućnost koje se sada općenito naziva 'Bruntlandovo izvješće Svjetske komisije za okoliš i razvoj 1987. Definirao je održivi razvoj kao razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjosti bez ugrožavanja sposobnosti budućih generacija da zadovolje svoje vlastite potrebe.²⁶

Također, Nacionalna strategija održivog razvoja definira održivi razvoj kao ciljani, dugoročan, sveobuhvatan i sinergijski proces koji:²⁷

- utječe na uvjete i sve aspekte života na svim razinama,
- zadovoljava biološke, materijalne, duhovne i socijalne potrebe i interese ljudi,
- otklanja ili znatno smanjuje smetnje koje ugrožavaju, oštećuju ili uništavaju uvjete i oblike života,
- ne opterećuje državu,
- čuva resurse i
- štiti kulturnu i prirodnu baštinu.

U akademskoj literaturi, održivi razvoj se definira kao proces poboljšanja kvalitete ljudskog života dok živi unutar nosivosti nosivih ekosustava.

Pearce, Atkinson i Dubourg (1994.) definiraju održivi razvoj u smislu putanje potrošnje po glavi stanovnika koja je konstantna ili raste tijekom vremena.

Iako bi koncepte održivog razvoja i održivosti trebalo definirati u skladu s prihvaćenim standardima akademske strogosti, postoji određena kritika o tome što ta dva pojma zapravo znače i kome.

Akademici gledaju na ova dva koncepta široko kao na proces povećanja prosječnog materijalnog blagostanja bez nepovratnog oštećenja prirodnog okoliša. Kreatori politike ta dva koncepta vide kao skup kodeksa, standarda, pravila ili zakona koji usmjeravaju korištenje resursa

²⁶ Vrcić, A. (2018) Održivi turizam: razvojne mogućnosti na primjeru turizma Republike Hrvatske, *Oeconomicus*, str. 11-28

²⁷ Bačun, D., Matešić, M., Omazić, M.A., (2012.) *Leksikon održivog razvoja*, Zagreb, Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj, str. 50

na održiv način. Aktivisti vide dva koncepta kao program koji favorizira zaštitu okoliša nauštrb povećanja materijalnog blagostanja, osobito kada povećanje materijalnog blagostanja dolazi po cijenu degradacije okoliša.

Druga kritika je da se značenje održivosti i održivog razvoja može razlikovati po disciplinama. Ljudi u političkim disciplinama obično definiraju ta dva koncepta u terminima zakona, dok oni u ekologiji, ekonomiji, antropologiji, kemiji, fizici i geologiji ta dva koncepta definiraju u terminima materijala, razvoja i okoliša.²⁸

Ove razlike upućuju na to da održivost i održivi razvoj moraju biti široko definirani kako bi bili sveobuhvatni jer gotovo sve discipline mogu nešto doprinijeti proučavanju održivosti i održivog razvoja.

Fokus održivosti i održivog razvoja također je problematičan na neki način jer zadržava fokus na globalnom jugu (npr. zemlje u razvoju) dok su zapravo potrebne radikalnije promjene u razvijenim zemljama u obliku de-razvoja ili de-rasta.²⁹

Svaka razina razvoja koja je postignuta vodećim okvirom održivosti smatra se razvojnim ishodom koji je održiv. Nasuprot tome, svaka razina razvoja koja je postignuta bez usmjeravajućeg okvira održivosti smatra se razvojnim ishodom koji nije održiv.

U literaturi postoji konsenzus da se održivi razvoj ili održivost prvenstveno sastoji od tri dimenzije, naime socijalne, ekonomske i ekološke dimenzije.

Nedavna istraživanja sugeriraju četvrtu dimenziju održivog razvoja, a to je dimenzija upravljanja.

Dimenzija upravljanja odražava politički sustav kroz koji se vrši moć za provedbu politika i akcija za održivi razvoj. Također postoji konsenzus da su održivi razvoj i održivost višedimenzionalni i da se postižu međusobnom interakcijom između društvene dimenzije, ekonomske dimenzije, dimenzije okoliša i dimenzije upravljanja održivim razvojem ili održivošću.

²⁸ Kordej-De Villa Ž., Stubbs P.(2009.) Participativno upravljanje za održivi razvoj, Ekonomski institut, str. 70

²⁹ Bačun, D., Matešić, M., Omazić, M.A., (2012.) Leksikon održivog razvoja, Zagreb, Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj, str. 53

3.2. Koncept održivog razvoja

Sveukupni razvoj čovječanstva posljednjih desetljeća doveo je do sve nepovoljnijih klimatskih promjena i prirodnih katastrofa, ali i ratova te političke i socioekonomske nestabilnosti. Čovjek je svojim djelovanjem negativno utjecao na okoliš, ugrožavajući opstanak Zemlje i budućih generacija.³⁰

Sve je veći interes za održivost i održivi razvoj u akademskoj i političkoj literaturi. Ova dva koncepta dominiraju arenom međunarodne razvojne politike više od dva desetljeća. U političkoj areni, nedavni događaji kao što su klimatske promjene, utrka za smanjenjem emisije fosilnih goriva, prijelaz na obnovljivu energiju i prijelaz na kružno gospodarstvo, intenzivirali su poriv prema održivosti i održivom razvoju.

U akademskoj zajednici, akademici i istraživači poduzeli su istraživanja kako bi identificirali čimbenike koji promiču ili ometaju postizanje ciljeva održivog razvoja u nadi da rezultati istraživanja mogu informirati političke odluke usmjerene na postizanje ciljeva održivog razvoja.

Prethodne studije ispitivale su nekoliko tema u literaturi o održivosti i održivom razvoju kao što su odrednice održivosti i održivog razvoja, promicanje održivog razvoja kroz izgradnju infrastrukture i inovacija, različiti pristupi održivom razvoju, prakse održivog razvoja specifične za zemlje, financijska uključenost za održivi razvoj, i održivi razvoj kroz ekološku odgovornost i ekonomski rast.³¹

Iako se ove teme bave vrlo važnim pitanjima u literaturi, vrlo je malo studija koje daju pregled postignutog napretka i pitanja koja utječu na održivi razvoj i održivost u različitim regijama svijeta. Postoji potreba za utvrđivanjem napretka postignutog u literaturi o održivosti i održivom razvoju, te pitanja kojima se tek treba pozabaviti, uz neka predložena područja za buduća istraživanja održivosti i praksi održivog razvoja.

Komponente zdravog okoliša, poput čistog zraka i vode, smatraju se javnim dobrima utoliko što su nesuparničke i neisključive. Stoga je na javnom sektoru da nastavi s pružanjem tih dobara i usluga. Nedavno su države krenule prema provedbi ovih tržišnih mehanizama kako bi

³⁰ Bačun, D., Matešić, M., Omazić, M.A., (2012.) Leksikon održivog razvoja, Zagreb, Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj, str. 57

³¹ Kordej-De Villa Ž., Stubbs P.(2009.) Participativno upravljanje za održivi razvoj, Ekonomski institut, str. 89

internalizirale sve troškove onečišćenja i osigurale dugoročnu stabilnost okoliša; drugim riječima, osigurati održivi razvoj.

Iako postoji mnogo definicija, najčešće korištena definicija održivog razvoja je ona koju je predložila Komisija Brundtland. Ova široka definicija, koja će se koristiti u ovoj disertaciji, ne ograničava opseg održivosti. Međutim, objašnjenje se dotiče važnosti međugeneracijske jednakosti.

Ovaj koncept očuvanja resursa za buduće generacije jedna je od glavnih značajki koje razlikuju politiku održivog razvoja od tradicionalne politike zaštite okoliša, koja također nastoji internalizirati vanjske učinke degradacije okoliša.

Opći cilj održivog razvoja je dugoročna stabilnost gospodarstva i okoliša; to je jedino moguće ostvariti integracijom i uvažavanjem ekonomskih, okolišnih i društvenih pitanja tijekom procesa donošenja odluka. U primjeni ove definicije održivog razvoja jedno pitanje tiče se zamjenjivosti kapitala.

Postoji nekoliko vrsta kapitala: društveni, prirodni i umjetni. Definicija slabog održivog razvoja objašnjava da je bitna samo agregatna razina kapitala: kapital koji je stvorio čovjek ili proizveden, prikladna je alternativa prirodnom kapitalu. Snažna održivost, s druge strane, prepoznaje jedinstvena svojstva prirodnih resursa koja se ne mogu zamijeniti proizvedenim kapitalom. Većina ekologa i zaštitara okoliša zagovornici su čvrste definicije održivosti.³²

Osim zamjenjivosti, ova se definicija održivosti također temelji na nekoliko drugih važnih načela. Sadržana unutar zajedničke definicije održivog razvoja, međugeneracijska jednakost prepoznaje dugoročnu ljestvicu održivosti kako bi se odgovorilo na potrebe budućih generacija.³³

Stoga bi vladina politika trebala osigurati da se troškovi zaštite okoliša internaliziraju kad god je to moguće; ovo također služi minimiziranju vanjskih učinaka.

³² Pavić-Rogošić, L. (2010: Održivi razvoj, ODRAZ, Zagreb, str. 54

³³ Bačun, D., Matešić, M., Omazić, M.A., (2012.) Leksikon održivog razvoja, Zagreb, Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj, str. 66

3.3. Učinci održivog razvoja turizma

Početak 21. stoljeća ideja o održivom turizmu postala je popularnija među javnim sektorom koji je odgovoran za planiranje i strategiju, ali i privatnim, tj. putničkim i turističkim poduzećima. Program Ujedinjenih naroda za okoliš (UNEP) predstavio je svoju Inicijativu za održivi turizam, koja je bila namijenjena turoperatorima.³⁴

Koncept održivog razvoja pojavio se 1969. godine, u kontekstu Međunarodne unije za očuvanje prirode, okupljajući zemlje u razvoju koje raspravljaju o tome kako bi razvoj mogao biti održiviji.

Održivi razvoj je pojam koji integrira ekološku, društvenu i ekonomsku dimenziju u sve korake procesa donošenja odluka. U ovu smo definiciju integrirali postignuće Trostrukog dna (ljudi, planet i profit) koje je skovao Elkington (1994.).

Usljedila je deklaracija UN-a kojom je 2002. godina proglašena Međunarodnom godinom ekoturizma. Kasnije je u Johannesburgu održan Svjetski summit o održivom razvoju (također nazvan "Rio+10"). Ovom inicijativom po prvi put je naglašena važnost održivog razvoja u turizmu. Štoviše, iste je godine u Quebecu održan svjetski summit o eko-turizmu.

Druge organizacije povezane s industrijom poput Svjetske turističke organizacije (UNWTO) ili Svjetskog vijeća za putovanja i turizam (WTTC) pridonijele su načelima održivog razvoja, čiji je cilj minimizirati štetu okolišu, divljini i lokalnom stanovništvu koju uzrokuju turisti i industrija. Zajedno s Earth Councilom potiču industriju da preuzme vodstvo u očuvanju okoliša u područjima na kojima djeluju. Budućnost će pokazati postoji li istinska volja među vladama da provedu globalne strategije i akcije koje su postavljene prije više od deset godina.

Zadovoljstvo turista potencijalni je čimbenik potpore razvoju održivog turizma i važan element za mjerenje održivog turističkog razvoja. Turistički proizvod je složen skup različitih fizičkih resursa, aktivnosti i usluga. Kupnjom ove kombinacije prirodnih resursa, aktivnosti i usluga gost kupuje želju za iskustvom, za određenim doživljajem. Može se slobodno reći da je vodeći, nosivi instrument u gospodarstvu i turizmu.

Razvoj (turizma) treba pažljivo planirati, kako bi se produžio i iskoristio njegov životni ciklus. Održivi razvoj turizma ne uzima se u obzir samo sve veći broj turista, već i okolišni i

³⁴ Kušen E. (2002) Ekoturizam i održivi razvoj turizma, Naklada Ljevak, str. 11

socio-kulturni aspekti, koji moraju dugoročno biti uravnoteženi između tri komponente. Razvijanje održivijih oblika turizma znači osmišljavanje novih proizvoda i iskustava koji unapređuju turistička iskustva, a istovremeno zadovoljavaju kriterije održivosti.

Održiva turistička destinacija jedinstveno je, zanimljivo i atraktivno mjesto gdje organizator putovanja olakšava stvaranje iskustava koja su obostrano korisna za turiste i destinaciju.

Sve aktivnosti ostaju unutar ograničenja načela održivosti, čime se osigurava da turistički proces nudi podržavajući i nagrađujući kulturni most gdje postoji ekonomska jednakost i ekosustav napreduje.

Održivi razvoj turizma može se implementirati u turističku destinaciju uzimajući u obzir četiri dimenzije, a to su:³⁵

1. Ekološki aspekt, razmatranje korištenja resursa koji dolaze iz okoliša kao ključnog elementa u razvoju turizma s odgovarajućim okolišem. naponi za očuvanje, zaštita raznolikosti aspekata okoliša;
2. Ekonomski aspekt, osigurati pravilno funkcioniranje turističkih destinacija i dugoročne ekonomske koristi za dionike, kao što je otvaranje radnih mjesta, kao socijalne usluge zajednici, kao i smanjenje siromaštva;
3. Društveno-kulturni aspekt, poštujući posebnosti lokalne kulture, održavati kulturnu baštinu i tradicionalne vrijednosti društva, te promicati toleranciju i razumijevanje između različitih kultura;
4. Upravljanje turizmom, održivi razvoj turizma također mora biti u stanju održati zadovoljstvo turista, osiguravajući da putnici steknu značajno iskustvo kroz održivi turistički proizvod, povećati turističku svijest o pitanjima koja se odnose na održivost, posebno u području kulturne održivosti ili kulturne održivosti.

Složenost određivanja pokazatelja održivog turizma leži u neuniverzalnosti ovih čimbenika. Doista, ono što se nekim ljudima može smatrati pokazateljem održivosti, drugima ne mora biti . Ono što se može smatrati čimbenikom ponašanja koji potiče jednu osobu na održivo putovanje ne mora biti tako za drugu.

³⁵ Vrcić, A. (2018) Održivi turizam: razvojne mogućnosti na primjeru turizma Republike Hrvatske, *Oeconomicus*, str. 11-28

Prethodna istraživanja suprotstavila su specifične čimbenike ponašanja i stoga postoje različita specifična ponašanja u održivom turizmu. Poteškoća nam je bila pronaći glavne pokazatelje specifičnog ponašanja održivog turizma. Jedan od načina prevladavanja ove prepreke bio je podijeliti ono što smo doživljavali kao održivi turizam u dvije široke kategorije s kojima smo se često susretali u istraživanju: društveni turizam i ekološki turizam. Doista, prethodni rad na ovu temu općenito je podijelio održivost na dva aspekta: društveni aspekt i aspekt okoliša.³⁶

Održivost, održivi turizam i održivi razvoj dobro su ustaljeni izrazi koji se u literaturi koriste slobodno i često naizmjenično.

Autori su među rijetkim su znanstvenicima koji su pokušali istražiti razlike između ovih pojmova. Bez zaokupljanja semantičkom raspravom o terminologiji, u ovom kratkom članku, 'održivost' se općenito smatra usredotočenom na državu što podrazumijeva stabilne životne uvjete za generacije koje dolaze.³⁷

Održivi razvoj više je orijentiran na proces i povezan s upravljanim promjenama koje donose poboljšanje uvjeta za one koji su uključeni u takav razvoj. Slično tome, održivi turizam se prikladno definira kao sve vrste turizma (konvencionalni ili alternativni oblici) koji su kompatibilni s održivim razvojem ili mu doprinose.

Također treba napomenuti da razvoj ne uključuje nužno 'rast' jer je to u biti proces realizacije 'specifičnih društvenih i ekonomskih ciljeva koji mogu zahtijevati stabilizaciju, povećanje, smanjenje, promjenu kvalitete ili čak uklanjanje postojećih proizvoda, tvrtki, industrije ili drugi elementi.

Održivi turizam zahtijeva i održivi rast doprinosa turizma gospodarstvu i društvu i održivo korištenje resursa i okoliša. Nijedno se ne može postići bez dobrog razumijevanja i pravilnog upravljanja turističkom potražnjom. Ali pitanja potražnje općenito su zanemarena u debati o održivom turizmu, s iznimkom nekoliko pisaca i slučajeva upravljanja posjetiteljima na licu mjesta koje se često koristi kao mjera kontrole utjecaja.

³⁶ Timmerman P., White R. (2017). Megahydropolis: coastal cities in the context of global environment change, *Global Environmental Change*, str. 205-234.

³⁷ Timmerman P., White R. (2017). Megahydropolis: coastal cities in the context of global environment change, *Global Environmental Change*, str. 205-234.

To je vjerojatno zato što je koncept održivosti izvorno preuzet, prilično zgodno i uz malo prilagodbe, iz opće literature o održivom razvoju gdje je stalna ili rastuća ukupna potražnja za resursima dani uvjet.

Međutim, kako se obrasci potražnje i ekonomske strukture mijenjaju, nijedna industrija, a posebno nijedna industrija na nacionalnoj ili regionalnoj razini, ne bi mogla ili trebala pretpostaviti da postoji stalan ili sve veći tok potražnje za njezinim rezultatima i stoga se usredotočiti isključivo na pitanja resursa. Razvoj turizma vođen je i ponudom i potražnjom. Pružanje turističkih sadržaja i usluga može nastati kao odgovor na rastuću potražnju ili imati za cilj poticanje turističke potražnje.

Bez obzira na početni poticaj, uspješan razvoj na dugi rok zahtijeva ravnotežu ponude i potražnje u smislu asortimana, kvalitete, količine i cijene. Evolucija na jednoj strani jednadžbe potražnje i ponude obično će biti popraćena promjenama na drugoj, bilo da to predstavlja rast, stagnaciju, pad ili neku kvalitativnu transformaciju.³⁸

Štoviše, priroda i opseg potražnje te povezanih objekata i pruženih usluga također će izravno utjecati na šire aspekte razvoja. Uistinu, turistički razvoj je dinamičan proces usklađivanja turističkih resursa sa zahtjevima i preferencijama stvarnih ili potencijalnih turista.

Općenito govoreći, determinante potražnje guraju turiste na odluku o putovanju, dok faktori ponude vuku turiste prema određenom odredištu. Veličinu i preferencije globalne turističke potražnje određuju varijable u generirajućim zemljama, dok će prostorni raspored turističkih tokova biti pod utjecajem konkurentnosti različitih turističkih destinacija.

³⁸ Timmerman P., White R. (2017). Megahydropolis: coastal cities in the context of global environment change, *Global Environmental Change*, str. 205-234.

3.4.Održivi razvoja turizma u EU i RH

Iako je pojam održivi turizam vrlo moderan, za sada se radi uglavnom o teoretskom pristupu. Postoje neki pojedinačni primjeri eko-hotela, ali općenito se turizam, a posebno ugostiteljski sektor, polako mijenja u ekološki prihvatljiviju granu.

Unatoč tome što su hrvatski hotelijeri često dobro upoznati s konceptom ekologije i održivosti, ta činjenica još ne igra važnu ulogu u marketinškim kampanjama. Može biti uzrokovano nekoliko čimbenika. Korisnici hrvatskih smještajnih usluga možda nisu svjesni ideje o eko-hotelima ili ih takvi pružatelji hotelskih usluga ne zanimaju. Drugi mogući razlog je taj što bi se eko-hoteli mogli smatrati skupljima zbog svojih 'inovativnih' i 'modernih' sustava.³⁹

Ideja se polako pojavljuje na hrvatskom hotelijerskom tržištu. Udruga hotelijera Hrvatske pripremaju prvu eko oznaku "EKOHOTEL". Štoviše, sve više upravitelja hotela prijavljuje se za dobivanje standarda ISO 14001 koji je pripremio Eco Management and Audit Scheme, europski standard upravljanja.

Unutar stalno promjenjivih standarda na tržištu, pretpostavlja se da će sve više poduzetnika nastojati steći neke certifikate koji potvrđuju njihovu težnju da budu društveno odgovorniji.

Ipak, vjerojatno je većina upravitelja hotela zainteresirana da ih se prizna ekološki prihvatljivijim samo iz financijskih razloga. Smanjenje tekućih troškova najvažniji je poticaj za poticanje ekoloških akcija. Većina uvedenih inovativnih tehnologija temelji se na sustavima koji štede energiju ili smanjuju proizvodnju otpada, kao što su: korištenje obnovljivih izvora energije (vjetar, geotermalna energija, energija plime i oseke, energija sunca i svjetla itd. u Hrvatskoj je dosegla razinu od 8% u 2018. prema Hrvatska gospodarska komora obnovljivih izvora energije) ili učinkoviti sustavi izolacije zgrada. Smanjenje potrošnje vode postiže se ugradnjom 'ekonomičnog' sustava ispiranja ili vodenih ispirača u slavinama. Hoteli koriste oznake koje potiču potrošače da štede vodu, da ne mijenjaju ručnike svaki dan itd.⁴⁰

³⁹ Vrcić, A. (2018) Održivi turizam: razvojne mogućnosti na primjeru turizma Republike Hrvatske, *Oeconomicus*, str. 11-28

⁴⁰ Vrcić, A. (2018) Održivi turizam: razvojne mogućnosti na primjeru turizma Republike Hrvatske, *Oeconomicus*, str. 11-28

Sve te tehnologije i poticaji koji se koriste u hotelima su dobrodošli. Međutim, oni se uvode uglavnom iz ekonomskih razloga. Ostale postulate poput recikliranja otpada upravitelji ne uvode tako rado.

U ovoj situaciji teško je izjaviti hoće li pravni zahtjevi ojačati ili spriječiti razvoj prema održivosti.

Smještaj je samo jedna grana u cijelom turističkom sektoru. Najviše energije troši se u transportu. Ovdje ne može puno učiniti niti jedan poduzetnik niti potrošač. Turisti nemaju nikakav utjecaj na potrošnju goriva za avione, brodove, vlakove ili autobuse. Putovanje i prijevoz povezani su s razvojem tehnologije.

Što se tiče ekonomskog i socio-kulturnog aspekta turizma u Hrvatskoj, on je komparativan s ostatkom svijeta.

Potreba za primjenom načela održivog razvoja u sektoru turizma vrlo je važna sa stanovišta funkcioniranja ovog sektora, budući da on izravno i neizravno ovisi o prirodnim resursima i njihovoj kvaliteti. U međuvremenu, turističke aktivnosti pridonose i pozitivnim i negativnim učincima u sva tri aspekta održivosti.

4. MEĐUOVISNOST TURIZMA I ODRŽIVOG RAZVOJA U OBALNOM PODRUČJU

4.1. Turizam u obalnom području

Obalni turizam odnosi se na kopnene turističke aktivnosti uključujući kupanje, surfanje, sunčanje i druge obalne rekreacijske aktivnosti koje se odvijaju na obali za koje je uvjet blizina mora, uključujući i odgovarajuće usluge.

Obalni turizam je proces koji uključuje turiste i ljude i mjesta koja posjećuju. Konkretnije se definira kao turizam usmjeren na obalni okoliš i njegove prirodne i kulturne resurse. Većina turizma u obalnom području odvija se uz obalu iu vodi neposredno uz obalu. Aktivnosti obalnog turizma odvijaju se na otvorenom i u zatvorenom prostoru kao rekreacija, sport i igra te kao slobodno vrijeme i posao.⁴¹

Kao i kod drugih ljudskih nastojanja u obalnom području povezanih s razvojem, neki na turizam gledaju pozitivno zbog mogućnosti koje stvara. Drugi osuđuju obalni turizam zbog njegovih neprihvatljivih posljedica.

Obalni turizam je proces koji uključuje turiste i ljude i mjesta koja posjećuju, posebno obalni okoliš i njegove prirodne i kulturne resurse. Većina obalnog turizma odvija se uz obalu iu vodi neposredno uz obalu.

Danas turisti u obalno područje putuju na dijelove dana, vikende, na kraće odmore i na duže boravke. Ovisno o okolnostima, mogu putovati sami, s obitelji ili u grupama. Oni mogu boraviti u obalnim turističkim smještajima u rasponu od malih rezidencija i mjesta za kampiranje koja se iznajmljuju prema prilikama, do smještaja s doručkom i hotelskih soba, do luksuznih apartmana u enklavama odmarališta.

Dio obalnog turizma organiziran je za posebne namjene poput ekoturizma, pustolovnog turizma, znanstvenog turizma i ronilačkog turizma. Kao i kod drugih ljudskih nastojanja u obalnom području povezanih s razvojem, neki na turizam gledaju pozitivno zbog mogućnosti koje stvara, dok drugi osuđuju obalni turizam zbog njegovih neprihvatljivih posljedica.

⁴¹ Miller, M. L., Auyong, J. and Hadley, N. P. (eds) (2002) Sustainable Coastal Tourism: Challenges for Management, Planning, and Education, in: Proceedings of the 1999 International Symposium on Coastal and Marine Tourism: Balancing Tourism and Conservation, University of Washington, Oregon State University and Oceans Blue Foundation, Seattle, WA, str. 3-20.

Obalne turističke destinacije padaju duž urbano-ruralnog kontinuuma. Na jednom kraju ljestvice su veliki gradovi i luke (na pamet mi padaju Hong Kong, Venecija, New York, Rio de Janeiro i Sydney) poznati po svom kulturnom, povijesnom i gospodarskom značaju.⁴²

Na drugom kraju kontinuuma nalaze se relativno izolirane i netaknute obale diljem svijeta koje su cijenjene zbog svoje prirodne ljepote, flore i faune. Naravno, mnoge obalne turističke destinacije posjetiteljima nude bogatu mješavinu kulturnih, povijesnih, društvenih, ekoloških i drugih vrijednosti. Obalne turističke tehnologije putovanja uključuju kako one koje prevoze turiste iz njihove domovine (npr. zrakoplovi, brodovi, automobili, autobusi i vlakovi) i koje putnici smatraju pukim sredstvom za postizanje cilja, tako i one koje prevoze turiste na obalnim odredištima, ali koja postaju dio turističkog iskustva (npr. brodovi za krstarenje, brzi katamarani, osobna plovila, jedrilice, čamci za ronjenje, motocikli i bicikli). Prijevozne tehnologije mogu, ovisno o okolnostima, biti važne i zato što su prikladne i zato što su zanimljive ili ugodne.

Obalni turizam je sam po sebi kontroverzan. U isto vrijeme dok obalni turizam potiče ekonomske odnose između industrijskih proizvođača i turističkih potrošača, proces se pokazao kao iznimno moćna snaga u transformaciji prirodnog okoliša i života ljudi koji nisu niti dio turističkog poslovanja niti su članovi zajednice turista.

Obalno područje je rijedak resurs koji cijene ne samo oni koji se bave turizmom i profitiraju od njega, već i oni koji imaju osobna prebivališta u blizini mora, te oni koji se zapošljavaju u ribarstvu, akvakulturi, pomorskom brodarstvu, nuklearnoj energiji i nacionalnoj obrani, između ostalih industrija. Zagušenost i konkurencija u obalnom području karakteriziraju i rješavaju turistička pitanja. O problemima i mogućnostima obalnog turizma stoga se ispravno raspravlja kao o sukobima „višestruke namjene” ili „viševrijednosti”.⁴³

S ekološke perspektive, razvoj turizma može dovesti do degradacije ekosustava. To je, naravno, neizbježno kod izgradnje zračnih luka, luka, cestovnih sustava, hotela, odmarališta i drugih objekata. S tim u vezi, razvoj turizma može pružiti i financijsku potporu zaštiti morskog

⁴² Cicin-Sain, B. and Knecht, R.W. (1998) Coastal Tourism and Recreation: The Driver of Coastal Development, U.S. Federal Agencies with ocean-related programmes, Washington, DC, str. 40

⁴³ Miller, M. L., Auyong, J. and Hadley, N. P. (eds) (2002) Sustainable Coastal Tourism: Challenges for Management, Planning, and Education, in: Proceedings of the 1999 International Symposium on Coastal and Marine Tourism: Balancing Tourism and Conservation, University of Washington, Oregon State University and Oceans Blue Foundation, Seattle, WA, str. 3-20.

okoliša i ugroženih vrsta, primjerice u stvaranju podvodnih i morskih parkova i zaštićenih područja.

S društvenog gledišta, razvoj turizma obećava bolju kvalitetu života. U teoriji, siromaštvo se ublažava otvaranjem novih radnih mjesta. Osobni dohodak i porezi koji proizlaze iz turizma zatim potiču bolje zdravstvene, obrazovne i druge socijalne usluge. U praksi se ti ciljevi samo ponekad ostvaruju.

U mnogim slučajevima neuspjesi političkih institucija doveli su do nepravedne raspodjele prihoda ostvarenih u turizmu i do problema ekološke pravde. U nekim su slučajevima promjene u zajednici proizašle iz turizma neosporno pozitivne.

Iako postoje mnoge studije o obalnom turizmu, one više naglašavaju turistički sustav nego interakciju turizma i ekoloških sustava. Kako turizam raste i diverzificira se u različite oblike alternativnog turizma, postoji potreba za ugradnjom koncepta održivog turizma kako bi se turistima omogućilo da uživaju u obalnim sredinama koje su ih i privukle.⁴⁴

Međutim, obalno okruženje je složeno i tamo gdje turizam (u bilo kojem obliku) predstavlja ključnog aktera u gospodarstvu, on potiče neizvjesne interakcije između ekoloških i društveno-ekonomskih procesa. Složenost međudjelovanja i potreba za održivošću sve više postaju značajni elementi u formuliranju i razvojnim okvirima diljem svijeta.

Složenost i neizvjesnost doista igraju važnu ulogu u razvoju obalnog turizma i njegovom upravljanju. Integracija ekoloških i socioekonomskih procesa u kojima turizam cvjeta pomoći će razvoju i održavanju područja na takav način i u takvoj mjeri da ostane održivo tijekom neograničenog razdoblja, te da ne degradira ili mijenja okoliš (ljudski i fizički) u kojem postoji do te mjere da zabranjuje uspješan razvoj i dobrobit drugih aktivnosti i procesa.

Stoga je jasno da se, poput održivog razvoja, održivi turizam doista razvio upravo kao rezultat brige za okoliš.

Ranije su autori naznačili da se obalni gradovi sastoje od dva odvojena ekosustava koji se razvijaju zajedno, jednog umjetnog i izgrađenog usredotočenog na dio u kojem žive ljudi, a drugog prirodnog koji dolazi sa svojim elementima i resursima. Dok turizam stvara značajne

⁴⁴ Timmerman P., White R. (2017). Megahydropolis: coastal cities in the context of global environment change, *Global Environmental Change*, str. 205-234.

socioekonomske koristi, on također može biti izvor nepopravljive štete za okoliš. Kako bi turizam nastavio cvjetati u obalnom području, istraživanja okoliša i turizma moraju biti integrirana kako bi se održao integritet okoliša što dovodi do stalnih koristi kao rezultat razvoja turizma.⁴⁵

Već se vidi da okvir za održivi razvoj turizma vodi do upravljanja svim resursima na takav način da može ispuniti ekonomske, društvene i estetske, bitne ekološke procese, biološku raznolikost i sustave održavanja života. No, održivi turizam i njegove ostale derivate potrebno je shvatiti u kontekstu konceptualizacije, promocije i provedbe, posebice u obalnim područjima.

Održivi obalni razvoj podrazumijeva novo poštivanje okolišnih i ekoloških ograničenja, cilj življenja od ekološkog interesa uz zaštitu glavnog, novu orijentaciju prema budućnosti i usvajanje dugoročnog vremenskog okvira planiranja i upravljanja. Doista, održivi obalni razvoj podrazumijeva pokušaj promicanja boljeg životnog standarda i pravedne raspodjele resursa i mogućnosti u obalnom području.⁴⁶

Budući da turizam igra važnu ulogu u većini zajednica, potrebno ga je preusmjeriti. Treba preispitati trenutne trendove, razotkriti potencijale i stvoriti i promicati alternative. Teret je na akademikima, istraživačima, donositeljima politika i odluka kao i sudionicima da održivi razvoj obalnog turizma učine prilagodljivim i provedivim.

Nadalje, za uspješnu provedbu turizma u obalnom i morskom okolišu, izazovi su međusektorski i zapravo višestruki. Za razborito upravljanje resursima pristupi moraju biti multidisciplinarni. Suština politike koja može poboljšati održivost obalnih i morskih resursa za turističke aktivnosti je potreba da se ljudima osiguraju društveno-ekonomske vrijednosti, očuvanje bogate morske biološke raznolikosti i poboljšanje kvalitete života.

4.2. Uloga i važnost turizma i održivog razvoja u obalnom području

Priroda je velikodušna pružajući nam mjesto za život, rad i provođenje slobodnog vremena. Narodi s dugim i karakterističnim obalama mogu se smatrati privilegiranim buduću da

⁴⁵ Timmerman P., White R. (2017). Megahydropolis: coastal cities in the context of global environment change, *Global Environmental Change*, str. 205-234.

⁴⁶ Mason P. (2003). *Tourism Impacts, Planning and Management*. Butterworth Heinemann. London, str. 67

imaju vrijedan prostor za razvoj turizma koji omogućuje društveni i gospodarski razvoj na lokalnoj i regionalnoj razini.

S obzirom na to, može se napraviti jasna razlika između rasta turizma i razvoja turizma, znajući da se to dvoje često pogrešno doživljava kao sinonimi. Dok se prvi mjeri brojem dolazaka, noćenja i sl. koji ne podrazumijevaju nužno odgovarajući ekonomski prosperitet (osobito lokalnih zajednica), drugi se odnosi na povećanje lokalnog dohotka i zaposlenosti, kao i dobrobiti za okoliš, dakle što podrazumijeva prisutnost planiranja razvoja u skladu s nosivim kapacitetom prijemne sredine.⁴⁷

Dobro je poznato da je turizam jedan od glavnih izvora prihoda za mnoge zemlje i regije. Privlačenje (brzog) ekonomskog profita iz turističke industrije, doneseno golemim svotama kapitala i viđeno kao lak način jačanja nacionalnih ekonomija, dovelo je u mnogim obalnim područjima do stalnog i često vrlo nekontroliranog rasta turističke aktivnosti. Rast turizma općenito, a posebno u obalnim područjima, povezan je s tri glavna čimbenika: povećanjem osobnih prihoda i slobodnog vremena, poboljšanjima u prometnim sustavima i većom sviješću javnosti o svjetskim destinacijama zbog poboljšanih komunikacija.⁴⁸

Ovaj rast, koji je dosegao svoj vrhunac u posljednjim desetljećima, vrši pritisak na okolišne i kulturne resurse obalnih područja, te negativno utječe na društvene, gospodarske i kulturne obrasce turističkih odredišta. Unatoč još uvijek prevladavajućim trendovima rasta, oni koji upravljaju turizmom i ulažu u njega sve su svjesniji da upravo održivost obalnih područja snažno ovisi o kvaliteti ovih posebno osjetljivih okoliša.

Održivi razvoj turizma zahtijeva informirano sudjelovanje svih relevantnih dionika, kao i snažno političko vodstvo kako bi se osiguralo široko sudjelovanje i izgradnja konsenzusa. Postizanje održivog turizma kontinuiran je proces i zahtijeva stalno praćenje utjecaja, uvođenje potrebnih preventivnih ili korektivnih mjera kad god je to potrebno.

⁴⁷ Cicin-Sain, B., Bernal, P., Belfiore, S. and Barbieri, J. (2002) Ensuring the Sustainable Development of Oceans and Coasts: A Call to Action (Co-Chairs' Report), The Global Conference on Oceans and Coasts at Rio+10, Paris, UNESCO, str. 3-7

⁴⁸ Cicin-Sain, B., Bernal, P., Belfiore, S. and Barbieri, J. (2002) Ensuring the Sustainable Development of Oceans and Coasts: A Call to Action (Co-Chairs' Report), The Global Conference on Oceans and Coasts at Rio+10, Paris, UNESCO, str. 3-7

Održivi turizam također bi trebao održavati visoku razinu zadovoljstva turista i osigurati značajno iskustvo turistima, podižući njihovu svijest o pitanjima održivosti i promičući prakse održivog turizma među njima.

Tijekom posljednjih desetljeća, obalna područja su bila sklona smatrati ekskluzivnim prostorima za razvoj turizma, koji prevladavaju nad ostalim aktivnostima koje mogu biti od interesa za obalni okoliš kao razvojni resurs. Vrlo često se turizmu daje prednost čak i u onim obalnim zonama koje bi mogli uspješno koristiti drugi gospodarski sektori.

To može dovesti do zlouporabe ovih vrijednih nacionalnih teritorija i sukoba s drugim konkurentskim sektorima. U nekim obalnim područjima pritisak turizma može biti toliko značajan da aktivnost može postati neodrživa, što je posebno opasno za obalna područja u kojima turizam dominira ili je jedina gospodarska grana.⁴⁹

To znači da bolje poznavanje fizičkog okoliša obalnih područja, identifikacija postojećih i potencijalnih namjena, procjena njihove međusobne kompatibilnosti i pojedinačne kompatibilnosti s okolišem, te konačno, izrada integriranih strategija i planova, nudi dobro rješenje. za društveno i ekološki prihvatljiviji proces razvoja.⁵⁰

U planiranju turističkog razvoja od iznimne je važnosti fokusirati se na odgovarajuće planiranje turističkog rasta s obzirom na kapacitete lokalnih sustava. U tu svrhu moraju se ponuditi odgovarajući alati donositeljima odluka koji moraju imati jasnu predodžbu o mogućim pritiscima turizma i načinima odgovora na te pritiske.

Kao što navode Čicin-Šain i Knecht (1998a), jedan od najvećih izazova s kojima se suočavaju upravitelji obalnim područjem je davanje odgovarajućeg mjesta razvoju turizma unutar integriranog upravljanja obalnim područjem kako bi se povećala njegova dugoročna održivost.

⁴⁹ Kanji, F. (2006) A global perspective on the challenges of coastal tourism, Coastal development Centre, str. 89

⁵⁰ Miller, M. L., Auyong, J. and Hadley, N. P. (eds) (2002) Sustainable Coastal Tourism: Challenges for Management, Planning, and Education, in: Proceedings of the 1999 International Symposium on Coastal and Marine Tourism: Balancing Tourism and Conservation, University of Washington, Oregon State University and Oceans Blue Foundation, Seattle, WA, str. 3-20.

4.3. Učinci i posljedice turizma i održivog razvoja u obalnom području

Kada toliko ljudi diljem svijeta sudjeluje u aktivnostima na obali oceana ili obali kao dio svog odmora ili svakodnevnog načina života, moralnost razumijevanja kako to utječe na ekosustave trebala bi nam biti u prvom planu.

Postoji jedna očita prednost: izloženost i svijest. Prihodi ostvareni od obalnog turizma doprinose lokalnom BDP-u i daljnjoj gospodarskoj stabilnosti. Ljudi dolaze u ova područja kako bi pronašli utočište mira i rasonode. Iskazivanje koliko nam je stalo do tih prostora za naše mentalno zdravlje i opuštanje ima potencijal biti veliki katalizator koji će ljudima omogućiti da shvate zašto bi se trebali brinuti za njih i na globalnoj razini. Usklađivanje užitka s obrazovanjem i zagovaranjem pomoći će podići ukupnu svijest o tome koliko su obalna područja važna za naše zajednice i turiste koji odabiru ovakva odredišta za bijeg.⁵¹

Zajednice koje okružuju ova obalna područja također su pod velikim utjecajem turističke industrije. Svake godine otvori se gotovo 200.000.000 radnih mjesta, što omogućuje obalnom turizmu da katapultira lokalno stanovništvo u bolju financijsku situaciju, ponekad čak i iz siromaštva. Lokalna gospodarstva se mogu potaknuti, stoga se istovremeno povećava blagostanje onih u zajednici.

Ovo ne samo da prikazuje utjecaj ljudskog utjecaja na obalne ekosustave i želju za odlaskom na ta mjesta, koja su eksponencijalno posjećena svake godine zahvaljujući dodatnom poticaju društvenih medija i "instagram generacije". To je dovelo do pretjeranog turizma i uništavanja staništa jer su turisti hrlili u ta područja kako bi izbjegli strah da će propustiti odmor na plaži iz snova. Nažalost, to nas dovodi do negativnih učinaka turizma, što uključuje povećanje zagađenja, uništavanje zemlje i korištenje prirodnih resursa na često neozbiljne načine.

Kako potrošnja i razvoj postaju sve zahtjevniji kako bi se zadovoljili zahtjevi luksuzne i turističke industrije, rezultati su negativni utjecaji na prirodne divlje životinje, biljke i tlo (sastav pijeska, grebeni i tako dalje). Onečišćenje kao posljedica turizma može se pojaviti u mnogo različitih oblika: u vodi, na kopnu, u buci i zraku koji udišemo. Onečišćenje u obliku kanalizacije, izlivanja i drugog otpada remeti hranidbene lance divljih životinja te sastav i strukturu staništa.

⁵¹ Uslu, A., Alagöz, G., Güneş, E. (2020) Socio-cultural, Economic, and Environmental Effects of Tourism from the Point of View of the Local Community. J. Tour. Serv., 11, str. 1–21

Evo nekoliko konkretnih primjera kako je turizam destruktivan za ova prirodna staništa:⁵²

- Interakcija sa životinjama, kao što je plivanje s dupinima, ometa i često šteti životinjama, odvođeći ih dalje od mjesta njihova rođenja i prekidajući organski rast njihovih obitelji.
- Kako bi se izgradile otvorenije plaže za turizam, staništa poput šuma mangrova i livada morske trave su izbrisana. To uključuje izgradnju molova i drugih sličnih građevina, koje su ugrađene u morsku bioraznolikost poput koraljnih grebena.
- Atrakcije koje uključuju ponavljajuću vožnju čamcem u osjetljivim područjima uzrokuju štetu zbog ispuštanja sidra, što nepotrebno ozljeđuje staništa i morske vrste.
- Plaže, koje često služe kao područja za parenje i gnijezda za mnoge vrste poput morskih kornjača, mogu postati nedostupne zbog turizma.
- Niz turističkih aktivnosti izravno ili neizravno uzrokuje izbjeljivanje koralja, bilo prisiljavanjem obojenih algi u grebenima da odu ili prekomjernim naslagama sedimenta, ometajući sposobnost autohtonih biljaka da se uključe u fotosintezu.

Povrh izgradnje ovih objekata, tu je i učinak turističkih atrakcija i aktivnosti. Atrakcije poput neograničenog ribolova (koji dovodi do prekomjernog izlova), ronjenja i ronjenja s disalicom i vožnje čamcem uništile su mnoga staništa zbog interakcije s njima. Nešto naizgled beznačajno poput propelera čamca koji miješaju sediment može biti veliki poremećaj morskog staništa. Prijevoz materijala za izgradnju turističke infrastrukture također je veliki faktor.⁵³

Može se činiti da ima mnogo više negativnih nego pozitivnih strana, ali to ne uzima u obzir da ljudsko ponašanje može ublažiti dio rizika koji turizam predstavlja za destinaciju ako turisti odluče djelovati održivo i ako resursi i prakse upravljaju ispravno. Tu održivi turizam može ponuditi rješenje.

Naše ponašanje u turizmu može pomoći u usporavanju učinaka klimatskih promjena i dovesti do toga da destinacije donose odluke koje također rade na smanjenju emisija CO₂, koristeći manje plastike za jednokratnu upotrebu i izgradnjom otporne infrastrukture u nastojanju

⁵² Uslu, A., Alagöz, G., Güne, s, E. (2020) Socio-cultural, Economic, and Environmental Effects of Tourism from the Point of View of the Local Community. J. Tour. Serv., 11, str. 1–21

⁵³ Uslu, A., Alagöz, G., Güne, s, E. (2020) Socio-cultural, Economic, and Environmental Effects of Tourism from the Point of View of the Local Community. J. Tour. Serv., 11, str. 1–21

da učine isto. Mnoge obalne turističke aktivnosti u potpunosti ovise o vremenskim i klimatskim uvjetima, koji se stalno mijenjaju zbog utjecaja na okoliš koje potiče čovjek.⁵⁴

Klimatske promjene mogu utjecati na čimbenike kao što su naoblaka, oborine i opažanja životinja. Stoga, lokalni hoteli i tvrtke imaju poseban interes za održivo poslovanje kako bi destinacija bila unosna za turiste kako bi se osigurala stabilnost, kako ekonomska tako i ekološka.

Iako postoje i prednosti i mane obalnog turizma, važno je zapamtiti da ostanemo svjesni svoje prisutnosti kao turista i da ne budemo ambivalentni prema sigurnosti i ljepoti naših obalnih ekosustava. Svi moramo napraviti agresivne promjene kako bismo uravnotežili nedostatke obalnog turizma s prednostima kako bismo zaštitili svetost naših obala.

4.4. Analiza međuovisnosti turizma i održivog razvoja u obalnom području EU i RH

Na obalni i otočni turizam u Europi utječu brojni egzogeni trendovi kao što su rastući globalni turizam i pojava novih tržišnih segmenata, promjene u obrascima potražnje, starenje društva, povećana svijest i potraga za održivošću i kvalitetom, geopolitička nestabilnost u dijelovima svijetu i sve većoj ulozi ICT-a kao alata za pristup informacijama i usporedbu.⁵⁵

Usprkos tim trendovima i uzimajući u obzir sposobnost odgovora europskog turističkog sektora koji karakteriziraju mnoge lokalne i regionalne strukture i velik broj malih i srednjih poduzeća, izazovi kojima se treba pozabaviti uključuju sezonsku potražnju i ovisnost o određenim skupinama turista, ograničeni nosivi kapacitet objekata i okoliša, niska dodana vrijednost koja se stvara u dijelovima sektora, potreba za obnovljenim marketinškim pristupima i nadogradnjom zastarjele infrastrukture, za što je međutim ograničen kapacitet ulaganja, ali i ograničeni ekonomski i društveni povrti za lokalne zajednice.

Osim toga, za otoke, povezanost s regijama koje dolaze iz turizma, sezonalnost usluga, kao i međuotočna povezanost, predstavljaju dodatne izazove za zadovoljavanje turističke potražnje i konkurenciju s drugim turističkim regijama. Procjenom literature, intervju a i

⁵⁴ Miller, M. L., Auyong, J. and Hadley, N. P. (eds) (2002) Sustainable Coastal Tourism: Challenges for Management, Planning, and Education, in: Proceedings of the 1999 International Symposium on Coastal and Marine Tourism: Balancing Tourism and Conservation, University of Washington, Oregon State University and Oceans Blue Foundation, Seattle, WA, str. 3-20.

⁵⁵ Izvor: <https://mint.gov.hr/news-11455/croatia-calls-for-sustainable-responsible-tourism/20803>

strukturirane analize 20 studija slučaja diljem Europe, identificiran je širok raspon dobrih praksi 'na terenu', koje se odnose na strategije usmjerene na poboljšanje kvalitete, diverzifikaciju potražnje i produljenje sezone, kao i mehanizme proširiti uključenost lokalnih dionika i bolju raspodjelu ekonomskih i društvenih dobitaka.⁵⁶

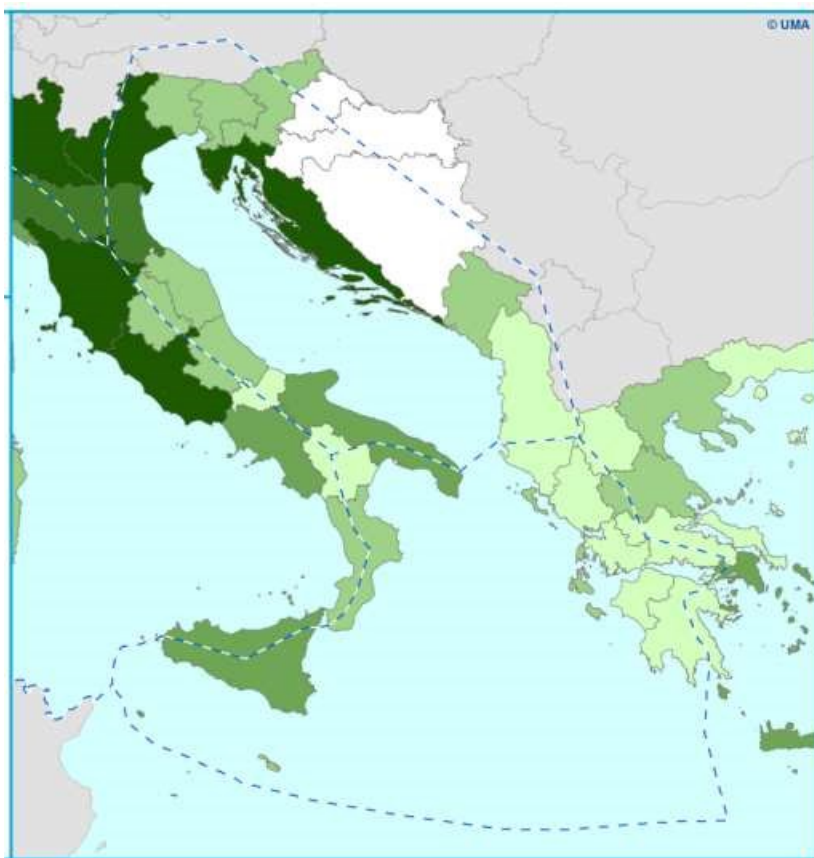
Promicanje regije, korištenje ICT-a za razvoj regionalnih mreža opskrbe i omogućavanje boljeg pristupa posjetiteljima, pokazalo se ključnim faktorom. Nadalje, uloga (lokalnih) vlasti u pokretanju promjena pokazala se značajnom.

Za svaki korak u planu daju se prijedlozi za potporu EU-a u tri područja: iskustvo i ideje, mogućnosti financiranja te podaci i znanje. Unutar gore opisanog sektora obalnog i pomorskog turizma može se napraviti daljnja detaljna podjela.

Važan sektor unutar daljnje poddijele je nautički turizam kojim se redovito bavi 36 milijuna ljudi, za što se čuva 6 milijuna brodova i postoji 4500 marina u Europi. Marine ostvaruju promet od gotovo 4 milijarde eura i zapošljavaju otprilike 40.000-70.000 ljudi.

⁵⁶ Izvor: <https://mint.gov.hr/news-11455/croatia-calls-for-sustainable-responsible-tourism/20803>

Slika 1. Prikaz inteziteta obalnog turizma (Jako zeleno viši intezitet, slabije zeleno niži intezitet)

Izvor: <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/tourism-intensity-in-coastal-areas>

Turistički sektor u jadransko-jonskoj ekoregiji jedan je od najaktivnijih sektora u Europi jer privlači oko 12% ukupnog broja turista koji posjećuju europsko odredište. Međutim, uključuje različite obrasce razvoja obalnog i pomorskog turizma. Kako bi ugostila turiste, regija je razvila širok raspon turističke infrastrukture duž svoje obale uključujući hotele i marine. Kapacitet regija za turistički smještaj premašuje 3,5 milijuna kreveta, što je 12,4% od ukupno raspoloživih kreveta u Europi. Italija i Hrvatska ugošćuju većinu turista koji ciljaju ovu regiju, odnosno 71% (> 40 mil.) odnosno 18% (>10 mil.) ukupnih dolazaka turista u AIE regiju, pokazujući da imaju i najveći broj kreveta.⁵⁷

⁵⁷ Izvor: <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/tourism-intensity-in-coastal-areas>

Različite vrste turista ciljaju ovu regiju. Italija i Grčka privlače dvije vrste turista: s jedne strane, destinacije niskog profila (kampiranje, mali ribolov i rekreacijski ribolov) i masovne turističke destinacije (usluge niske kvalitete za veliki broj turista) i, s druge strane, destinacije nišnog turizma (visoka kvaliteta usluga za mali broj turista s većom spremnošću na potrošnju). U Hrvatskoj, unatoč nizu mogućnosti, aktualni modeli uglavnom uključuju ljetni morski turizam, a posebice jedrenje.

U Crnoj Gori ponuda smještaja je vrlo ograničena i neorganizirana; međutim, postupno ovaj sektor raste zbog važnih ekološki očuvanih atrakcija prisutnih u ovoj zemlji. Konačno, čini se da albanski model privlači većinom posjetitelje iz zemlje, osobito tijekom ljetnog razdoblja, a ne strane posjetitelje.

Prostorno, distribucija turista pokazuje različite trendove u regiji, gdje je Italija domaćin većini turističkih koncentracija na sjevernim obalama, dok su turisti koji posjećuju Hrvatsku koncentrirani duž cijele njezine obale.

4.5. Budućnost i perspektive

Pristup održivog razvoja podrazumijeva očuvanje prirodnih, kulturnih i drugih resursa turizma za kontinuirano korištenje u budućnosti, dok još uvijek donose dobrobit sadašnjoj generaciji. Ovaj pristup je važan jer najveći dio razvoja turizma ovisi o atrakcijama i aktivnostima povezanim s prirodnim okolišem, povijesnom baštinom i kulturnim obrascima pojedinih područja. Ako se ti resursi degradiraju ili unište, onda turistička područja ne mogu privući turiste i turizam neće biti uspješan.

Kako pritisci rastu, problemi se više ne mogu prenositi i previdjeti, već se njima treba pozabaviti. Prijenos obalne erozije niz obalu, ili onečišćenja vode nizvodno, ili onečišćenja zraka raspršenog dalje u unutrašnjost kopna sve višim dimnjacima nisu prihvatljiva rješenja za obalne sukobe. Potrebno je stvoriti mehanizme unutar gospodarskih i društvenih sustava kako bi se osiguralo da troškovi zaštite okoliša budu uključeni u ekonomske procjene i da se ne prenose na druga područja ili na buduće generacije.

Ti će mehanizmi morati odgovarati složenosti obalnih sustava. Integrirani pristup ima za cilj spojiti sukobljene zahtjeve društva za proizvodima i uslugama, predviđajući sadašnje i

buduće kratkoročne, srednjoročne i dugoročne interese. Mora držati otvorene opcije za alternativno buduće korištenje morskih i obalnih resursa i biti sposobno odgovoriti na neizvjesnost.

Turizam je jedna od mnogih aktivnosti u obalnom području koje zahtijevaju planiranje i koordinaciju. Ovo potpoglavlje daje jednostavnu strukturu i osnovne provedbene smjernice za sveobuhvatno strateško planiranje održivog razvoja turizma obalnih destinacija u budućnosti.

5. ZAKLJUČAK

U radu je obrađena problematika obalnog turizma i održivog razvoja. Pregled razvoja turizma u obalnim područjima od njegovih početaka do ere masovnog turizma pokazuje njegovu veliku ovisnost o fizičkim, okolišnim, kulturnim i socioekonomskim značajkama primajućeg obalnog okoliša. Veličina i važnost obalnog turizma dokumentirana je brojnim primjerima koji pokazuju njegov doprinos nacionalnim gospodarstvima.

Ovim radom istaknuta je važnost obalnog područja u razvoju održivog turizma. Iako ovi obalni i morski resursi jasno pružaju pogodnosti za turističke aktivnosti, postoji potreba da se usredotočimo na praktične probleme zaštite okoliša ako područje i dalje služi kao održivi resurs za alternativni turizam. Na lokalnoj razini, iako su uloženi naponi u označavanje netaknutih obalnih područja kao parkova, rezervata i lokacija od posebnog znanstvenog interesa.

Okviri za održivi razvoj obalnog turizma artikulirani su i predstavljeni u ovom radu mogu biti polazište. Tamo gdje to nije učinkovito, mogu se pojaviti negativne posljedice za okoliš kao rezultat nekontroliranog posjećivanja i aktivnosti koje podsjećaju na masovni turizam. Prikladno je napomenuti da jednostavno dobivanje zaštićenog statusa za ekološki osjetljivo područje bez odgovarajućeg upravljanja nudi malo jamstva uspjeha.

Kako su mnoge zemlje smatrale turizam lijekom za razvoj, mnoge vlade prihvaćaju turističke planove temeljene jednostavno na ekonomskoj logici. Tamo gdje je to učinjeno, brzo je proizvelo negativne dugoročne utjecaje na okoliš, uništavajući resurse koji su privlačili turiste.

Iako je turizam nepobitno jedan od stupova gospodarstva Republike Hrvatske, nedavne strategije identificirale su okoliš kao ključni čimbenik u strateškim planovima. Kao sastavnica alternativnog turizma, raznolikost staništa i životnih oblika, posebno endemskih vrsta, čini jedinstvenim obalno područje RH. No, ekološko bogatstvo ugroženo je kombinacijom čimbenika čiji su dio morski turizam i ekoturizam.

Slijedom toga pokrenute su teme očuvanja i odgovori upravljanja na sličan način, iako na područjima specifičnim za lokalitet, ali postoji potreba za daljnjim istraživanjem kao što je nabrojano integracijom planova upravljanja obalnim područjem i temama održivog razvoja. Iako će ovaj trend nastaviti rasti, ljudi se sada sve više usredotočuju na ekoturizam s održivim razvojem i održivim turizmom kao idealnim okvirima.

Upravljanje obalnim područjem kritično je pitanje u mnogim zemljama s visokim intenzitetom korištenja morskih i obalnih resursa. Upravljanje složenim sustavima, kao što su obalna područja, zahtijeva integrirani pristup koji je sposoban koordinirati provedbu sva tri glavna cilja održivog razvoja (okolišnog, društvenog i gospodarskog), te spojiti višestruke, isprepletene, preklapajuće interese u obalnom području u koordiniran i racionalan način, iskorištavajući obalne resurse za optimalnu društvenu i gospodarsku dobrobit za sadašnje i buduće generacije bez prejudiciranja same baze resursa, uz održavanje ekoloških procesa.

Obalni turizam ključna je komponenta obalnog i morskog gospodarstva. Obalni turizam je, u mnogim zemljama, najbrže rastuće područje suvremenog turizma, koje je povećalo pritisak na obalu, tj. na područje u kojem je uporaba već možda visoko koncentrirana u obliku poljoprivrede, ljudskih naselja, ribarstva, industrije, itd..

LITERATURA

1. Bačun, D., Matešić, M., Omazić, M.A., (2012.) Leksikon održivog razvoja, Zagreb, Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj,
2. Bartoluci, M. (2013) Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva. Zagreb: Školska knjiga,
3. Butler, R. W. (1994) Seasonality in tourism; issues and problems. U: A. V. Seaton (ur.), Tourism - the State of the Art, Chichester: John Wiley and Sons,
4. Cicin-Sain, B. and Knecht, R.W. (1998) Coastal Tourism and Recreation: The Driver of Coastal Development, U.S. Federal Agencies with ocean-related programmes, Washington, DC.
5. Cicin-Sain, B., Bernal, P., Belfiore, S. and Barbieri, J. (2002) Ensuring the Sustainable Development of Oceans and Coasts: A Call to Action (Co-Chairs' Report), The Global Conference on Oceans and Coasts at Rio+10, Paris, UNESCO, str. 3-7
6. Čavlek, N. (2011) Turizam – ekonomske osnove i organizacijski sustav, Školska knjiga, Zagreb,
7. Dulčić, A., Petrić, L. (2001) Upravljanje razvojem turizma. Zagreb: Mate d.o.o.,
8. Freyer, W. (1998) Tourismus in die Fremdenverkehrs Oekonomie, 6. Auflage, R. Oldenburg Verlag: Munchen, Wien,
9. Geić, S. (2011) Menadžment selektivnih oblika turizma, Sveučilište u Splitu, Stručni studij Split, Split,
10. Getz, D. (2008) Event tourism: Definition, evolution, and research, Tourism Management, 29(3), str. 403–428,
11. Kanji, F. (2006) A global perspective on the challenges of coastal tourism, Coastal development Centre,
12. Kordej-De Villa Ž., Stubbs P. (2009) Participativno upravljanje za održivi razvoj, Ekonomski institut,
13. Kušen E. (2002) Ekoturizam i održivi razvoj turizma, Naklada Ljevak,
14. Mason P. (2003). Tourism Impacts, Planning and Management. Butterworth Heinemann. London.

15. Matešić, M. (2008) Strategija održivog razvoja: krovni razvojni dokument RH, Zagreb, Soc.ekol. Vol.17, članak No. 4.,
16. Miller, M. L., Auyong, J. and Hadley, N. P. (eds) (2002) Sustainable Coastal Tourism: Challenges for Management, Planning, and Education, in: Proceedings of the 1999 International Symposium on Coastal and Marine Tourism: Balancing Tourism and Conservation, University of Washington, Oregon State University and Oceans Blue Foundation, Seattle, WA, str. 3-20.
17. Pavić-Rogošić, L. (2010) Održivi razvoj, ODRAZ, Zagreb,
18. Uslu, A., Alagöz, G., Güneş, E. (2020) Socio-cultural, Economic, and Environmental Effects of Tourism from the Point of View of the Local Community. J. Tour. Serv., 11, str. 1–21
19. Santana, G. (2004). Crisis management and tourism. Journal of Travel & Tourism Marketing, 15(4), str. 299-321.
20. Timmerman P., White R. (2017). Megahydropolis: coastal cities in the context of global environment change, Global Environmental Change, str. 205-234.
21. Vrcić, A. (2020). Sustainable Tourism, Theory and Practice (example Croatia), Researchgate, research article, str. 12-36,
22. Vrcić, A. (2022) Globalna ekonomija i multinacionalne kompanije u svjetlu pandemije Covid 19 bolesti, Oeconomicus, Zagreb, str. 12-34.,
23. Wang, N., Quan, S. (2004) Towards a structural model of the tourist experience: an illustration from food experiences in tourism. Tourism.

Internetski izvori:

1. ICT train (2008). Povijest EU zakonodavstva vezano uz okoliš Dostupno na: <http://www.hiz.hr/icttrain/hr/trainings/01/01.html>
2. Europska komisija. Sedmi Akcijski program EU, Dostupno na: <https://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/7eap/hr.pdf>
3. Europska komisija. Strategija Europa 2020. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy->

[coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester_hr](#)

4. Izvor: <https://mint.gov.hr/news-11455/croatia-calls-for-sustainable-responsible-tourism/20803>
5. Izvor: <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/tourism-intensity-in-coastal-areas>

POPIS SLIKA

Slika 1. Prikaz inteziteta obalnog turizma (Jako zeleno viši intezitet, slabije zeleno niži intezitet)

..... 43